

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Л. М. Побоченко
« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС»

Тема: «Пріоритетні напрями економічної співпраці України з Польщею в умовах війни»

Виконавець: Грищенко Дар'я Сергіївна, група МБ-403

(підпис виконавця)

Керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин і бізнесу ФМВ НАУ
Пічкурова Зоя Володимирівна

(підпис керівника)

Нормоконтролер: Набок Інна Іванівна

(підпис нормоконтролера)

Київ - 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу
спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Побоченко Л.М.
«__» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Грищенко Дар'ї Сергіївни

1. Тема роботи «Пріоритетні напрями економічної співпраці України з Польщею в умовах війни» затверджена наказом ректора від «29» березня 2023 р. №423/ст.
2. Термін виконання роботи: з 22 травня 2023 року по 25 червня 2023 року.
3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання економічного співробітництва України з Республікою Польща, статистичні матеріали Міністерства закордонних справ України та Міністерства економіки України, Національного банку України, Державної міграційної служби України, Державної Митної Служби України, Державної служби статистики України; матеріали й аналітичні звіти міжнародних компаній: KPMG, World Investment Report; щорічні звіти міжнародних організацій: Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Світової організації торгівлі (СОТ), Світового банку (СБ).
4. Зміст пояснювальної записки: теоретичні засади дослідження економічного співробітництва України з Республікою Польща, аналіз специфіки економічної співпраці України з Польщею в контексті війни, проблеми та перспективи розвитку економічної взаємодії України з Польщею в сучасних умовах.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 6 таблиць та 7 рисунків.
6. Презентація основних результатів кваліфікаційної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 25 слайдів.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми кваліфікаційної роботи	08.03.2023	Виконано
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання кваліфікаційної роботи	27.03.2023	Виконано
3.	Розкрити теоретичні засади дослідження економічного співробітництва України з Республікою Польща	01.05.2023 – 10.05.2023	Виконано
4.	Проаналізувати специфіку економічної співпраці України з Польщею в контексті війни	11.05.2023 – 21.05.2023	Виконано
5.	Визначити та обґрунтувати проблеми та перспективи розвитку економічної взаємодії України з Польщею в сучасних умовах	22.05.2023 – 28.05.2023	Виконано
6.	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	29.05.2023 – 04.06.2023	Виконано
7.	Оформити кваліфікаційну роботу та пройти перевірку на плагіат	05.06.2023	Виконано
8.	Передати кваліфікаційну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	09.06.2023	Виконано
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	12.06.2023	Виконано
10.	Передати кваліфікаційну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	12.06.2023	Виконано

8. Дата видачі завдання: «27» березня 2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис керівника)

Пічкурова З.В.

(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання

(підпис випускника)

Грищенко Д.С.

(П.І.Б)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Пріоритетні напрями економічної співпраці України з Польщею в умовах війни»: 84 с., 7 рис., 6 табл., 62 літературних джерела.

Перелік ключових слів (словосполучень): ЕКОНОМІЧНА СПІВПРАЦЯ, УКРАЇНА, ПОЛЬЩА, ВІЙНА, ТОРГОВЕЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНВЕСТИЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ.

Об'єкт дослідження: економічне співробітництво України з Республікою Польща в умовах російської агресії.

Предмет дослідження: теоретичні та прикладні аспекти економічної взаємодії між Україною та Польщею з урахуванням наслідків військового вторгнення.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідження ключових векторів економічного співробітництва України з Республікою Польща в умовах війни.

Методи дослідження: загальні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація), теоретичні методи (системний аналіз), економіко-статистичні, графічні та інші.

Отримані результати та їх новизна: полягають у розкритті пріоритетів економічної співпраці між Україною та Польщею з урахуванням нових умов економічного розвитку в контексті повномасштабної війни.

Значущість виконаної роботи та висновки: матеріали кваліфікаційної роботи рекомендується використовувати при написанні планів та розробці моделей двосторонньої економічної взаємодії між Україною та Польщею.

Рекомендації щодо використання результатів: отриманні результати можуть бути використані для аналізу та розробки стратегій економічної співпраці України з Польщею та іншими країнами світу у повоєнний період.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З РЕСПУБЛІКОЮ ПОЛЬЩА.....	10
1.1. Зміст та еволюція розвитку українсько-польських відносин.....	10
1.2. Ключові напрямки українсько-польського співробітництва.....	20
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІЗ СПЕЦИФІКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ПОЛЬЩЕЮ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ.....	29
2.1. Дослідження динаміки торговельного співробітництва України з Польщею під впливом військової агресії з боку росії.....	29
2.2. Оцінка інвестиційного співробітництва України та Польщі в контексті російсько-української війни.....	37
2.3. Особливості розвитку українсько-польських відносин у сфері управління міграційними процесами в умовах воєнного вторгнення.....	43
РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ З ПОЛЬЩЕЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	56
3.1. Ризики економічного співробітництва України з Польщею в контексті геополітичних змін.....	56
3.2. Пріоритети українсько-польського економічного співробітництва з урахуванням фактору повномасштабної війни та подальшої євроінтеграції.....	66
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах стрімкого розвитку глобалізаційних та інтеграційних процесів ключову роль у зовнішній політиці будь-якої країни світу відіграють міжнародні відносини, які виступають в ролі взаємозв'язку між національними економіками. Для забезпечення регулярного руху товарів, послуг, капіталу, міжнародної міграції робочої сили потрібна постійна підтримка двосторонніх та багатосторонніх відносин між державами.

Для України підтримка політичних та економічних зв'язків з Республікою Польща зумовлюється не тільки тривалою історичною традицією українсько-польських взаємин, спільними демографічними процесами, територіальною близькістю двох країн, тісними культурними зв'язками, а, в першу чергу, активним співробітництвом у всіх сферах суспільного життя, схожістю політичних і стратегічних інтересів. Українсько-польські відносини є прикладом проведення успішної зовнішньої політики, заснованої на принципах визнання та двостороннього партнерства між державами, що дало змогу побудувати правові та політичні засади сучасних відносин.

Сучасні українсько-польські відносини сягають своїм коріннями ще до часів співпраці в межах соціалістичного табору, оскільки Польща за часів існування СРСР була активним його союзником, проте, після розпаду Радянського Союзу та, відповідно, соціалістичного табору, Польща кардинально змінила свою зовнішню політику, обравши курс на євроінтеграцію. Україна з часу проголошення незалежності Польщі підтримала її євроінтеграційні прагнення. Прагнення Польщі на початку 90-х років минулого століття до входження в європейські та євроатлантичні структури сприяли українсько-польському зближенню. Тому досвід українсько-польських відносин можна використати для дослідження пріоритетних напрямів економічної співпраці України з Польщею в умовах війни та формулювання рекомендацій щодо побудови партнерських відносин між Україною та іншими країнами-членами ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливі теоретичні та практичні аспекти розвитку міжнародного співробітництва між Україною та Польщею покладені в основу досліджень багатьох зарубіжних науковців, таких як К. Козубек, Дж. Круль, П. Новак, А. Шульга, Я. Скубіш та вітчизняних учених, серед яких: Л. Білик, Ю. Вакуленко, А. Головатенко, В. Долинська, О. Гринчишин, В. Клішевський, О. Кравченко, І. Магда, І. Микитась, І. Рибачук, О. Чорна, О. Шумська та інші.

У той же час, аналіз наукових праць показує, що деякі окремі аспекти українсько-польської співпраці залишаються недостатньо вивченими, особливо в умовах російсько-української війни. Відповідно, виникає потреба в удосконаленні існуючих науково-методичних підходів до аналізу та оцінки стану і перспектив розвитку міжнародної економічної співпраці та оцінювання результативності функціонування різних напрямків співробітництва з метою розробки рекомендацій щодо їх покращення та активізації взаємодії країн на взаємовигідних засадах. Це зумовило вибір теми бакалаврської кваліфікаційної роботи, визначило її мету й основні дослідницькі завдання.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження ключових векторів економічного співробітництва України з Республікою Польща в умовах війни.

Досягнення мети дослідження передбачає постановку та розв'язання таких **завдань:**

- охарактеризувати зміст та еволюцію розвитку українсько-польських відносин;
- визначити ключові напрямки українсько-польського співробітництва;
- дослідити динаміку торговельного співробітництва України з Польщею під впливом військової агресії з боку росії;
- оцінити інвестиційне співробітництво України та Польщі в контексті російсько-української війни;
- окреслити особливості розвитку українсько-польських відносин у сфері управління міграційними процесами в умовах воєнного вторгнення;
- навести ризики економічного співробітництва України з Польщею в контексті геополітичних змін;

– обґрунтувати пріоритетні шляхи українсько-польського економічного співробітництва з урахуванням фактору повномасштабної війни та подальшої євроінтеграції.

Об'єктом дослідження є економічне співробітництво України з Республікою Польща в умовах російської агресії.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти економічної взаємодії між Україною та Польщею з урахуванням наслідків військового вторгнення.

Методологія дослідження. Методологічну основу кваліфікаційної роботи становлять як загальнонаукові так і спеціальні методи наукових досліджень, зокрема методи системного підходу, порівняльного аналізу, системно-аналітичний, статистичний, аналізу та синтезу, узагальнення, абстрактно-логічний.

Теоретичною основою дослідження є економічні дослідження провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Фактологічною та статистичною основою стали законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання економічного співробітництва України з Республікою Польща, статистичні матеріали Міністерства закордонних справ України та Міністерства економіки України, Державної міграційної служби України, Державної Митної Служби України, Державної служби статистики України; матеріали й аналітичні звіти міжнародних компаній: KPMG, World Investment Report; щорічні звіти міжнародних організацій: Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світової організації торгівлі (СОТ), Світового банку (СБ); Національного банку України.

Для реалізації визначених у кваліфікаційній роботі мети та завдань було використано комплекс прийомів та методів наукового пізнання. За допомогою діалектичного методу пізнання економічних явищ, з'ясовано сутність ключових теоретичних засад економічного співробітництва України з Республікою Польща; порівняльний метод – використано для співставлення показників зовнішньої торгівлі України з Республікою Польща та іншими торговельними партнерами; економіко-статистичний метод – дав можливість дослідити стан і тенденції розвитку

економічної співпраці України з Польщею, визначити основні проблеми та перешкоди для її розвитку тощо.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки кваліфікаційного дослідження висвітлено в наукових публікаціях:

Грищенко Д. С. Ключові напрямки українсько-польського економічного співробітництва в умовах війни // «Шевченківська весна 2023»: Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених, 21 квітня 2023 року: тези доп. – К.: Національний авіаційний університет, 2023.– С. 57-60.

Грищенко Д.С. Економічна нестабільність в умовах глобалізації: виклики та перспективи // «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі»: XIV Міжнародна науково-практична конференція, 11 травня 2023 року: тези доп. – К.: Національний авіаційний університет, 2023. – С. 112-114.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку бібліографічних посилань використаних джерел. В роботі розміщено 6 таблиць та 7 рисунків. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 62 найменування на семи сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З РЕСПУБЛІКОЮ ПОЛЬЩА

1.1. Зміст та еволюція розвитку українсько-польських відносин

Становлення відносин між незалежними державами – Україною та Республікою Польща стало можливим завдяки змінам в Європі наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть. Взаємини між обома державами набули нового виміру та поступово переросли у тісне політичне, економічне, наукове та культурне співробітництво, що характеризується нині як стратегічне партнерство.

Співпраця між Україною та Польщею почала формуватись, зважаючи на тривалу історичну традицію, географічні, історичні, культурні та демографічні чинники, що продовж століть зближували ці держави і народи. Взаємини українського та польського народів мають багатовікову і трагічну історію. У минулому були приклади добросусідства, спільної боротьби з ворогами, звичайно й те, про що не хотілося б згадувати, але історію не перепишеш.

ХХ століття було періодом реалізації національних інтересів наших народів, що породжувало конфлікти і драматичні події, які на сьогоднішній день створили психологічний бар'єр у вигляді синдрому упередженості негативних стереотипів, а то й проявів ворожості. Особливо закарбувалися у пам'яті трагічні події останньої світової війни та повоєнних років. Сьогодні Україна та Республіка Польща здобули можливість творити власну долю у демократичних взаємовідносинах, як кожний окремо, так і разом як сусіди.

На сучасному етапі розвитку людського суспільства, що має перехідний характер, саме на співпраці, а не на взаємних звинуваченнях можна вирішувати проблеми міжнародної безпеки, ліквідації загрози воєнних конфліктів, вирішення екологічних проблем, допомоги бідним народам. Адже й Україна, й Польща, як найбільші країни Центрально-Східної Європи, мають досвід і ресурси співпраці у

галузі державної влади, місцевого самоврядування, господарства, торгівлі, розв'язання паливно-сировинних та екологічних проблем, зовнішньої й оборонної політики з метою створення ефективної системи європейської безпеки, науки, культури, освіти, покращення статусу етнічних і релігійних меншин на підставі міжнародного права та демократії.

Загалом, необхідність розбудови міждержавних відносин між Україною та Республікою Польща обумовлювалась об'єктивними потребами та національними інтересами і відображалась у концепціях зовнішньої політики обох держав.

Українсько-польські відносини виходять за межі двостороннього співробітництва, оскільки геополітична ситуація об'єднала держави у визначенні єдиного зовнішньополітичного курсу – інтеграції до європейських структур. У 1996 році партнерство обох держав було визначене як стратегічне. Сьогодні найважливішим результатом партнерства є те, що на рівні національних еліт досягнуто взаєморозуміння щодо важливості налагодження добросусідства і несприйняття давніх взаємних претензій.

Історія українсько-польських відносин кінця ХХ – початку ХХІ століть досі недостатньо досліджена на науковому рівні. У даний період історії події розвивалися настільки динамічно та драматично, що об'єктивно породили розходження в оцінках.

Формування міждержавних взаємин між Україною та Республікою Польща відбувалися у несприятливих історичних умовах. Після Другої світової війни обидві країни опинилися під сферою впливу Радянського Союзу, і з цього випливає, що офіційні контакти між нашими державами у цей період були мінімальними. Проте, доречно зазначити, що Україна будучи активним учасником радянсько-польського співробітництва, активно брала участь у співпраці між українськими та польськими підприємствами, а саме: Київське об'єднання «Електронмаш» і польська фірма «Матронекс»; заводи «Ура» і «Мера-Зап» у Польщі та Підприємство кранів в Одесі; Львівське об'єднання «Електрон» і Варшавський завод телевізорів.

Не можна обійти увагою і співпрацю у культурних і наукових сферах. Досить тісно співпрацювали університети Києва та Кракова, Львова і Любліна, Харкова і

Вроцлава, Тернополя і Жешува, між двома державами діяли науково-дослідні інститути: електрозварювання, кібернетики, ядерної фізики, біології, історії.

Починаючи з 1989 р. в Польщі та Європі відбулися революційні зрушення: розпад РЕВ (Ради економічної взаємодопомоги), Варшавського договору, перші демократичні вибори та прихід до влади демократичного уряду. Польща почала самостійно освоювати шлях до нових суспільно-політичних і економічних відносин, тобто відбулося формування нової Польщі.

16 липня 1990 р. Верховна Рада УРСР прийняла «Декларацію про державний суверенітет», а вже 28 липня того ж року Сейм Республіки Польща затвердив Ухвалу, в якій привітав прийняття Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет, як вираження прагнення України до незалежності. В Ухвалі також йшлося про бажання поляків співіснувати з українцями як рівними та близькими. Відтак, у посткомуністичній Польщі відбувся процес офіційного перегляду власної історичної політики щодо східних сусідів, насамперед, до України.

На міждержавний рівень відносини між Україною і Республікою Польща вивів візит до Києва 13 жовтня 1990 р. міністра закордонних справ Польщі Кшиштофа Скубішевського. Була підписана українсько-польська Декларація про дружбу і співпрацю, котра містила усі ознаки міждержавного договору. У Декларації сторони заявляли про своє прагнення до утворення між ними як суверенними державами добросусідських відносин, про підтримання та розвиток взаємовигідної співпраці.

1 грудня 1991 р. уряд України виніс питання про підтвердження Акту про незалежність на всенародне обговорення. 2 грудня 1991 року Республіка Польща була першою державою, яка визнала незалежність України.

Отже, проголошення незалежності України та зміни у глобальному геополітичному становищі на початку 1990-х років, а також подолання біполярності міжнародних відносин створили специфічні умови переходу дипломатичної діяльності України та Республіки Польща на новий рівень.

Одним із нагальних питань, яке постало перед незалежними урядами, було налагодження міждержавних відносин, яке б посприяло визначенню пріоритетів майбутнього зовнішньополітичного курсу держави.

Протягом першої половини 1990-х років, реалізуючи зовнішньополітичну програму, схвалену Верховною Радою України, українське дипломатичне відомство все-таки визначило основні напрями та пріоритети, сформулювало цілі та завдання своєї діяльності, намітило коротко-та довгострокові перспективи.

Після проголошення незалежності України відносини між українцями та поляками набули нового позитивного імпульсу. У своєму подальшому розвитку, виходячи із національних інтересів обох незалежних держав, ці відносини суттєво впливають на стан регіональної безпеки.

Принципи дипломатичних відносин України з Польщею поступово закріплювалися у Конституції України, в Законах України «Про державну службу», «Про дипломатичну службу», у Віденській Конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., у Віденській Конвенції про консульські зносини 1963 р. та ін.

За ствердженням Вацлава Чігака, відносини між Україною та Республікою Польща засновані були на п'ятьох чинниках, спільних для обох теренів, а саме:

- 1) стратегічно-географічному;
- 2) політично-оборонному;
- 3) економічно- господарському;
- 4) соціально-демографічному;
- 5) традиційно-історичному.

Отже, обидві держави в нових геополітичних реаліях трансформованої Європи прагнули до відносин приязного та взаємовигідного характеру. Фактично, саме на цьому етапі закладалися ті передумови для подальшого конструктивного розвитку українсько-польських відносин, які надалі дозволили їм вийти на рівень порозуміння та стратегічного партнерства.

Важливим етапом у формуванні нової системи двостороннього співробітництва став перший офіційний візит Президента України Леоніда Кравчука до Республіки Польща у травні 1992 р. Він започаткував традицію українсько-польських зустрічей на найвищому рівні. Під час візиту 18 травня 1992 р. було укладено базовий договір про добросусідство, дружні відносини та співробітництво між двома державами.

Наступним кроком у поглибленні двосторонніх зв'язків став офіційний візит в Україну Президента Польщі Леха Валенси 24-25 травня 1993 р. Одним із головних його результатів було створення Консультаційного комітету Президента України та Президента Республіки Польща, метою якого стало поліпшення координації спільних дій у галузі транскордонного співробітництва.

Перші засідання Консультаційного комітету відбулися наприкінці травня (у Києві) і в листопаді 1993 р. (у Варшаві). Хоча офіційно, своєрідний механізм «гарячих ліній» між президентами України та Польщі почав діяти за обопільною згодою ще з квітня 1993 р.

Позицію Польщі щодо України чітко сформулював під час візиту до Києва 9-11 лютого 1994 р. міністр закордонних справ Республіки Польща Б. Геремек: «Наш інтерес полягає в посиленні незалежності України і Білорусі, інакше Польща стане останньою фортецею, «полем битви» між Сходом і Заходом, що було б для нас не вигідно». Тому в ході зустрічі навіть було висунуто ініціативу щодо включення України до франко-німецько-польської парламентської співпраці у межах «Веймарської групи».

Відтак, під час візиту-відповіді міністра закордонних справ України А. Зленка до Варшави у березні 1994р., було прийнято Декларацію міністрів закордонних справ України та Республіки Польща про засади формування українсько-польського партнерства, де особливо наголошувалося на європейському контексті двосторонніх відносин.

Україну також цікавила повноцінна робота у структурах Центральноєвропейської ініціативи (ЦЄІ), асоційованим членом якої вона була з 1994 року. Польща, яка на той час головувала в ЦЄІ, підтримала це прагнення України під час зустрічі міністрів закордонних справ країн – членів ЦЄІ у Кракові в квітні 1995 р. і двосторонніх українсько-польських консультацій у Варшаві в липні 1995 р.

Загалом, уже з 1994-1995 рр. Польща певним чином стала виконувати «цивілізаційну місію» щодо України – представляла інтереси нашої держави на міжнародній арені. Водночас, можна говорити про певну пасивність в українсько-польських відносинах у період 1993-1995 рр. Відтак, керівництво Республіки Польща

не дало згоди на допомогу Україні щодо входження до Вишеградської групи та у реалізації проекту створення зони безпеки і стабілізації у Центрально-Східній Європі, пропаговане Президентом України Леонідом Кравчуком 1993 р.

Реалізуючи свої зовнішньополітичні пріоритети, орієнтовані на розвиток відносин із Брюсселем, Польща приєдналась до позиції Заходу про ядерне роззброєння України.

Українсько-польські відносини вийшли на рівень стратегічного партнерства після підписання Президентами – Леонідом Кучмою та Александром Квасневським – Спільної заяви «До порозуміння і єднання» у травні 1997 р.

Стратегічне партнерство означає, насамперед, співзвучність позицій з основних питань міжнародної безпеки та інтеграції з європейськими та євроатлантичними структурами. Як результат, активізувалися контакти на всіх рівнях – загальнодержавному, міжгалузевому, підприємницькому, науковому, культурному. Пожвавив свою роботу також Консультаційний комітет. На нього було покладено функції координатора всіх видів українсько-польського співробітництва.

Водночас, наприкінці ХХ століття відносини між Україною та Польщею стали більш стриманими. Серед причин, що призвели до такої ситуації, можна назвати активізацію українсько-російських взаємин. Зокрема, 26 травня 1997 р. було підписано «Великий договір» між Києвом і Москвою, через що сформувалася думка про Україну як таку, що наближена до росії. Польща, зі свого боку, також намагалася розвивати активні відносини з російською федерацією, оскільки є залежною від російських енергоносіїв.

Загалом визначальними чинниками становлення українсько-польських відносин були геополітичні зміни останнього десятиріччя ХХ століття, а саме:

- подолання протиборства Схід-Захід;
- падіння комунізму;
- переорієнтація низки держав на засади цінностей демократії.

Крах СРСР і поява на світовій арені нових незалежних гравців, пострадянських держав, започаткували у світовому співтоваристві переоцінку цінностей і руйнацію тривалого домінування Росії на «євразійському просторі».

Як Україна, так і Республіка Польща здобули незалежність і стали окремими, повноправними суб'єктами міжнародного права. У зв'язку з цим, оскільки обидві країни є найближчими сусідами, почали будуватись стратегії майбутніх міждержавних взаємин, зважаючи на переоцінку історичних і геополітичних чинників. Держави зуміли знайти спільну єдність і започаткували перші сторінки своїх відносин на демократичних засадах, без претензій на території і впродовж багатьох наступних років всі напрацювання, що відбулися за цей період, вилились у співпрацю на рівні стратегічного партнерства.

Міжнародні договори у світі складають основу сучасних міжнародних відносин, а договірно-правова база займає одне з головних місць для кожної держави. У комплексі українсько-польського партнерства ключовою є політична складова. Ступінь політичних відносин двох держав залежить від дипломатичного, міжурядового, міжпарламентського рівня, контактів між президентами та зв'язку громадських об'єднань.

Інтенсивний розвиток політичних зв'язків між Україною та Польщею почались з 1991 р., тобто, тоді, коли 2 грудня Варшава офіційно визнала незалежність України, і 4 січня 1992 р. країни встановили дипломатичні відносини. Офіційні візити представників держав та укладання договорів й угод, що закріплювали партнерство між країнами були наступними кроками у відносинах.

Детальне вивчення українсько-польських політичних взаємин протягом останнього часу вказує на результативність, насиченість та покращення динаміки стосунків, незважаючи на деякі суперечності. Доказом цього є інтенсивні зв'язки вищих органів влади обох держав.

Успішно розвивається співробітництво між зовнішньополітичними відомствами. Існує багато інституційних механізмів двосторонньої співпраці між двома країнами. Важливою частиною українсько-польської правової бази є двосторонні угоди між керівництвом України та Республікою Польща, яких існує понад 500 [29].

Важливим джерелом співпраці є база документів, матеріалів та публікацій, що представляють позиції українських та польських офіційних осіб, які безпосередньо

брали участь у дослідницьких заходах з різних аспектів двосторонніх відносин. Цей набір ресурсів включає ряд інтерв'ю, публікацій, виступів глав держав та прем'єр-міністрів, громадських діячів, політиків та дипломатів обох держав.

Формування правової бази України та Польщі, що розпочалося наприкінці 90-х років, є необхідним для ефективного співробітництва у різних галузях [28]. Нормативно-правова база між Україною та Республікою Польща включає 144 існуючі міжнародні угоди, які регулюють більшість напрямків українсько-польської співпраці та забезпечують взаємовигідний розвиток двостороннього співробітництва на рівні спільних стратегічних цілей.

Основним документом про кооперацію між Україною та Польщею є «Угода про добросусідство, дружні відносини та співпрацю», укладена між Україною та Республікою Польща 18 травня 1992 року. А «Угода, про партнерство та співробітництво» (РСА) прийнята від 14 червня 1994 р. (чинна з 01.03.1998 р.) стала правовою основою в сфері регулювання двосторонніх відносин між Україною та країнами ЄС.

Таким чином, правова основа двосторонніх економічних відносин між Україною та Польщею включає наступні документи:

- Угоду між урядами України та Республіки Польща про взаємне заохочення та захист інвестицій (документ від 1993 р.);

- Конвенцію про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження ухилення від сплати податків (1993 р.);

- Угоду про економічне співробітництво (2005 р.);

Протягом 2015 та 2019 рр. було підписано ряд угод щодо:

- відкриття своп-лінії для валютної пари «злотий/гривня»;

- співробітництво між Національним антикорупційним бюро України та Центральним антикорупційним бюро Республіки Польща;

- утримання прикордонних дорожніх мостових об'єктів на українсько-польському державному кордоні;

- взаємних постачань озброєння, військової техніки та надання послуг у військово-технічній галузі;

– співробітництва у сфері оборони.

Революція Гідності стала особливим знаком для українсько-польських відносин. З огляду на принципові зміни політичної ситуації в Україні з кінця 2013 року, контакти між державами на політичній арені активно продовжувались, сприяючи європейській інтеграції та євроатлантичному співробітництву.

Відносини між Україною та Республікою Польща зміцнилися після вступу Польщі до НАТО та Європейського Союзу, а також після Помаранчевої революції та Революції гідності, анексії Криму Росією та вторгнення росії на Донбас.

Українські підприємства успішно розвивають військово-технічне співробітництво з Польщею, підписано повноцінні договори про співпрацю в цій галузі, включаючи Генеральну угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво у сфері оборони від 2 грудня 2016 р.

22 червня 2018 р. у Варшаві була укладена угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про утримання прикордонних дорожніх мостових об'єктів на українсько-польському державному кордоні. 26 вересня у Женеві підписано Меморандум між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Патентним відомством Республіки Польща, в якому зазначалося про співпрацю у сфері промислової власності.

3 грудня у Варшаві був підписаний протокол про внесення змін до Договору між Урядом України та Урядом Республіки Польща про надання кредиту на умовах взаємної допомоги від 9 вересня 2015 року.

18 березня 2019 р. була укладена угода між Міністерством аграрної політики та продовольства України та Міністерством сільського господарства і розвитку села Республіки Польща щодо виконання програми боротьби зі сказом на території України.

Також 8 квітня 2020 року в Києві була підписана угода між Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Міністерством сільського господарства та розвитку села Республіки Польща щодо виконання програми боротьби зі сказом на території України у 2019-2021 рр.

Розвиток польсько-українських взаємин, включаючи регулярні зустрічі Польща-Україна, що проводяться на рівні президентів, допомогли сформувати позитивний імідж у цих країнах, при цьому особлива увага приділяється заходам щодо підтримки української держави на міжнародній арені.

12 жовтня 2020 р. президенти Анджей Дуда та Володимир Зеленський зустрілися в Києві. В межах візиту лідери двох країн підписали заяву про спільну співпрацю в торгівельній, інфраструктурній та транспортній сферах. Окрім того, президенти двох держав у своїх заявах засудили зловживання українськими культурними та меморіальними об'єктами та польськими культурними об'єктами та пам'ятними місцями, і закликали відповідні органи влади забезпечити належну охорону [34].

Міжрегіональна співпраця є важливою частиною партнерства між Україною та Республікою Польща, ефективним засобом європейської інтеграції України та практичним механізмом імплементації європейських стандартів на місцевому та регіональному рівнях.

З метою вирішення ключових питань українсько-польського регіонального співробітництва на міжурядовому рівні було створено інституційний механізм – Українсько-польську Міжурядову Координаційну Раду з питань міжрегіонального співробітництва (МКРМС).

Основним документом міжрегіональної співпраці між Україною та Польщею є Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про міжрегіональне співробітництво, підписана 24 травня 1993 року. Міжнародна угода заклала правову основу для співпраці між органами місцевого самоврядування в Україні та Республіці Польща, особливо у сфері економіки, культури, освіти та туризму.

Таким чином, підтримка та розвиток рівня партнерства між Україною та Польщею суттєво залежить від збереження існуючих політичних контактів, зміцнення суспільного діалогу, а також успіху реформаторської політики в Україні. За умови дотримання послідовного зовнішньополітичного курсу двома державами, зміцнення двосторонніх взаємин може допомогти Україні укріпити власні позиції на світовій арені, сприятиме зміцненню економіки та європейській інтеграції. З

української сторони процес укладення двосторонніх угод про партнерство на рівні міст, районів та селищ, а також з польської сторони на рівні міста, повітів та гмін демонструє стійку тенденцію до зростання. На сьогодні Україна та Польща підписали близько 450 угод про міжрегіональне співробітництво. Незважаючи на наявність багатьох проблемних моментів, в цілому українсько-польські відносини мають позитивну динаміку розвитку.

1.2. Ключові напрямки українсько-польського співробітництва

Основною цінністю, яка сприяє формуванню та розвитку контактів між незалежними державами Україною та Польщею та їх суверенними народами протягом останніх років, залишається ідея добросусідства. Це період не є надто значним, якщо порівняти його з багатовіковою взаємодією наших народів, однак, вони є винятковою сторінкою нашої історії. Це період мирного співіснування та співпраці, який створює основи сучасних і майбутніх українсько-польських відносин у цілковито новій геополітичній ситуації. Добросусідство України та Польщі є також зразком для інших держав нашого регіону, впливає на зміцнення його стабільності та безпеки. Це є нашим спільним внеском у зміцнення та збагачення Європи.

Понад 30 років Польща залишається одним із найпривабливіших напрямків для притоку іноземних інвестицій. Країна має стабільну економіку зі сформованим макроекономічним становищем та унікальними умовами для ведення та відкриття бізнесу, що підтверджується економічними даними.

Переважну частку прямих іноземних інвестицій (ПІІ) становлять реінвестовані прибутки, що свідчить про лояльність інвесторів до польського ринку.

Відповідно до статистики платіжного балансу Національного Банку Польщі (НБП), після трьох кварталів 2021 року до Польщі було перераховано майже 19 мільярдів євро у формі ПІІ, що означає зростання на 60%.

Лише в межах Польської інвестиційної зони (PSI) з початку січня до кінця листопада 2021 року було видано 470 рішень про інвестиційну підтримку загальною вартістю 20 мільярдів злотих.

З січня до кінця листопада 2021 року іноземні компанії задекларували реалізацію інвестицій на суму понад 11,1 млрд. злотих та створення 6350 нових робочих місць.

Членство Польщі в міжнародних організаціях (ЄС, НАТО, ООН, ОЕСР) дає іноземним інвесторам широкі можливості для співпраці та впливає на безпеку і стабільність інвестицій. Це також робить Польщу надійним діловим партнером для іноземних інвесторів.

Наш спільний внесок в українсько-польський діалог про сучасне та минуле – це роздуми про спільну спадщину українсько-польського сусідства. Він є також стимулом до пошуку того, що зміцнить і збагатить наше партнерство. Тому можна сказати, що визначені протягом останнього десятиріччя напрями співробітництва України та Польщі можуть і повинні бути розвинуті (рис. 1.1).

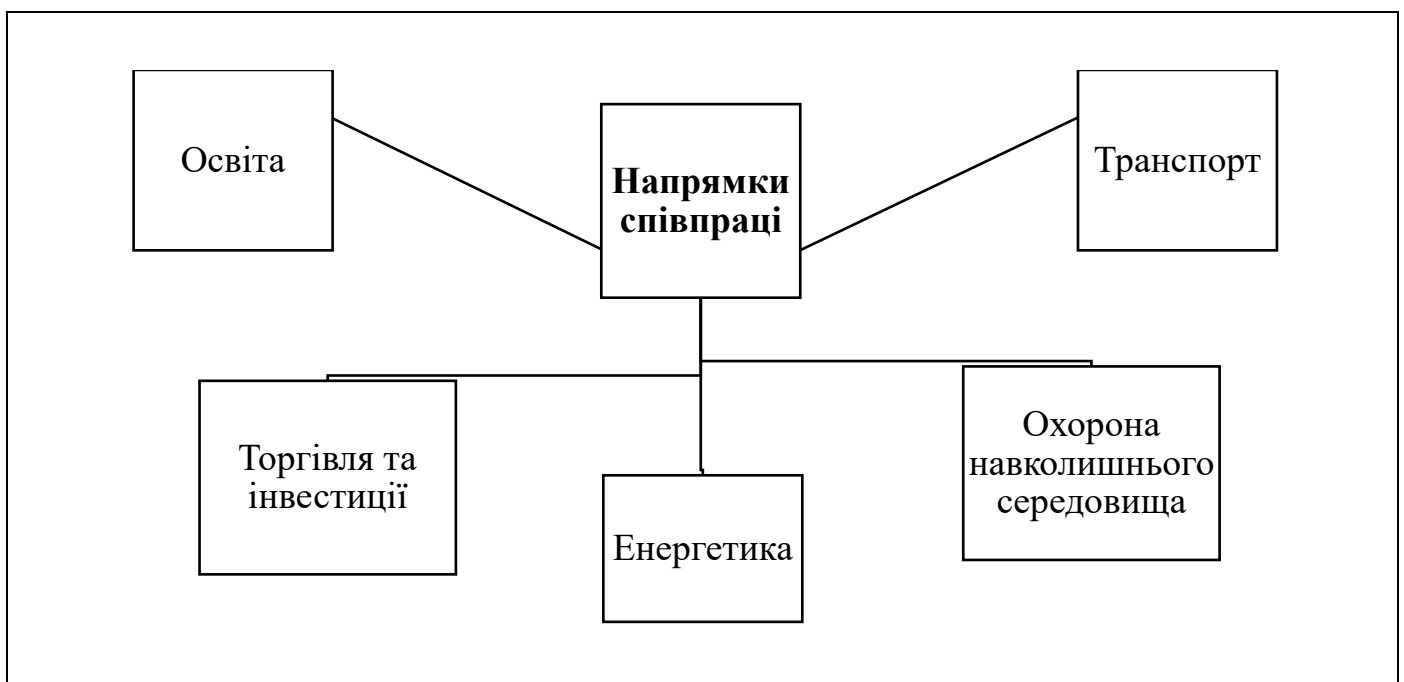

Рис. 1.1. Ключові напрями українсько-польської співпраці.

Джерело: Магда І. Міжнародні зв'язки України та Польщі: проблеми і перспективи співробітництва / І. Магда // Дипломатичний вісник. – 2018. – № 9. – С. 55-59.

Польща та Україна мають близькі позиції щодо енергетичної безпеки в Європі. Диверсифікація постачань природного газу, забезпечення транзиту газу територією України, відкриття європейського ринку для скрапленого газу із США – все це

відповідає інтересам обох країн. У 2016 році Польща завершила будівництво LNG-терміналу, і у 2023 році планує запустити «Балтійський газопровід», який відкриє доступ до газу з Норвегії. Це дозволить Польщі відмовитися від подальших закупівель газу з Росії, який на сьогодні складає близько двох третин загального обсягу газопостачання до країни. Польща й Україна активно виступали проти побудови газопроводу Північний потік-2, виходячи із його довгострокового негативного впливу на безпеку України. Польська енергетична компанія PGNiG займається постачанням природного газу в Україну, обсяг якого досяг 200 мільйонів кубічних метрів у 2021 році.

Обидві країни, як Україна, так і Польща, стоять на порозі величезних викликів для енергетичного та газового секторів. Обидві сусідні країни намагаються знайти правильну енергетичну стратегію, незважаючи на величезні проблеми у цій галузі. У той же час, можна побачити, що чимало з цих проблем – спільні, наприклад, загроза у вигляді нової російської політики та побудови магістралей «Північний потік – 2» (Nord Stream II) і «Турецький потік».

Уряди обох країн вже декілька разів починали говорили про «енергетичний міст» Україна – Польща, і для його створення є реальні можливості, починаючи від модернізації лінії передачі Харків – Жешув 750 кВт (яка нині не працює), та продовжуючи розвитком експортного напрямку. Україна зацікавлена в експорті електричної енергії з Хмельницької атомної електростанції, тому планує її розбудову новими блоками, які могли б працювати безпосередньо на експорт. Також планується будівництво атомної електростанції в Польщі, що, звичайно, є складним і вартісним питанням, що передбачає необхідність закрити всі старі вугільні блоки.

У майбутньому експорт української енергії міг би допомогти Польщі у вирішенні питань енергетичного сектору, тим більше, що значно скоротився імпорт російського вугілля до Польщі, який складав вже майже 20 мільйонів тон. У 2015 році в Польщі спостерігалися певні проблеми з генерацією та загрозою відключення електроенергії, і Україна була єдиною країною, яка допомогла подолати проблеми (через лінію Замосць-Добровір, з так званого острова Бурштин, окремої частини

української енергетичної системи, яка працює переважно на експорт і синхронізована з європейською системою).

Концепція довгострокового імпорту електроенергії з України є дуже цікавою альтернативою для Польщі, а особливо в наступному десятилітті, коли наша країна зіткнеться з дефіцитом виробництва електроенергії.

Можна сподіватись, що в майбутньому Україна і Польща матимуть можливість побудувати спільну стратегію розвитку для обох країн, що зміцнить позиції наших держав і скерує енергетичну політику в напрямку ефективної взаємодії та інноваційних рішень. Обидві країни щодня стикаються з величезними загрозами і проблемами, пов'язаними з електричною енергією та газопостачанням. Враховуючи наявні спільні інтереси, можна стверджувати, що взаємодія і співпраця дозволять країнам вирішити свої проблеми.

Враховуючи те, що сьогодні важливо зберегти не лише сталість кордонів на континенті, але й забезпечити економічні гарантії для подальшої співпраці між країнами, у травні 2023 року паралельно із Всесвітнім економічним форумом відбувся круглий стіл, присвячений обговоренню «Плану реконструкції та відновлення України» за участю великих міжнародних інституційних і венчурних інвесторів та представників Міністерства цифрової трансформації. Тема України обговорювалася і в Польському домі в Давосі. Дискусія показала, як польські компанії оцінюють ситуацію і в чому бачать перспективу.

Польща може посилити свої позиції в Європейському Союзі (ЄС) завдяки об'єднанню з Україною в економічний кластер, що має потенціал стати потужною силою в Європі. Це дасть їй певні переваги щодо свого позиціонування.

Польща є стратегічним партнером для України, насамперед, щодо співпраці із Європейським Союзом та США. Польські компанії навчилися працювати з потоком американських і європейських інвестицій ще на початку 90-х років ХХ століття та продемонстрували їх ефективну реалізацію, що викликало довіру до Польщі. Польща та Україна мають значні переваги щодо спільних проєктів у межах програм Євросоюзу, де існує потреба у інноваційно орієнтованому партнерстві, а також в

інших галузях, в яких має можливість брати участь і Україна, але з урахуванням європейських стандартів.

За даними Польського економічного інституту (PIE), обсяг прямих іноземних інвестицій до Польщі у 2022 році збільшився на 82% і склав 24,8 млрд. дол. США. Таким чином, країна посіла 14-те місце у світі та 3-тє місце в ЄС після Німеччини та Швеції за величиною припливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Раніше рекордний обсяг інвестицій у Польщі був зафіксований у 2007 році та склав 19,9 млрд. дол. США. За підсумками 2022 р. сукупна вартість іноземних інвестицій у Польщі становила 269 млрд. дол. США.

Раніше Польща не входила до найбільших європейських інвесторів, очолюваних Німеччиною (1417 проєктів на суму 43,8 млрд. дол. США), Великобританією (1125 проєктів на суму 37,4 млрд. дол. США) та Францією (725 проєктів на суму 28,9 млрд. дол. США). Сьогодні найбільше коштів іноземні інвестори вкладають у сферу виробництва – 42%, фінансових послуг – 22,7%, а також автотранспорт і зв'язок – 12,1%.

Як відомо, на території України є місця компактного проживання представників різних національностей. Серед них, зокрема, і українські громадяни польського походження, частина з яких і зараз вважають своєю рідною мовою польську, підтримують родинні зв'язки з громадянами Польщі. В Україні такі населені пункти розташовані на території Львівської області, Хмельницької, Житомирської, Чернівецької. Навіть у радянські часи у м. Львів були дві школи, де учні мали можливість вчити польську мову.

Яскравим прикладом польсько-української освітньої співпраці є навчання у Польщі українських громадян, чисельність яких постійно зростає (табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Кількість українських студентів у Польщі за період 2012-2022 рр., (ос.).

Рік	2012	2014	2016	2018	2020	2022
Кількість	6321	15123	30589	35584	38478	36011

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Важливою подією освітньої співпраці України і Польщі стало створення у 2004 р. у м. Любліні Європейського Колегіуму польських і українських університетів, засновниками якого з української сторони є Київський національний університет ім. Шевченка, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Львівський університет ім. І. Франка, а з польської – Університет Кюрі-Склодовської та Люблінський Католицький університет.

Вищі навчальні заклади та школи, розташовані на українсько-польській прикордонній території активно залучаються до участі у спільних проєктах та програмах. Найбільш відомими з них стали: «Програма шкільних обмінів для українських та польських шкіл», «Обмін шкільних європейських клубів між Польщею та Україною», «Програма Study Tours to Poland», що сприяли мобільності студентів та викладачів. Також помітному розширенню можливостей українських науковців сприяє розвинута мережа стипендіальних програм, літніх шкіл, система бонусів, грантів тощо.

У межах освітньої міжнародної співпраці відбуваються обміни не тільки учнів, а й педагогів. А сьогодні через російську окупацію та повномасштабну війну на території України Університет природничих наук у Любліні пропонує студентам та аспірантам, що є громадянами України і прибули у Польщу після 24 лютого 2022 р., можливість продовжити навчання, підготувати кандидатську дисертацію, здійснювати спільну взаємовигідну гуманітарну співпрацю, побудовану на постійному і безперешкодному міжособистісному спілкуванні, науковому дискурсі, умовах для повноцінного гармонійного розвитку особистості студента.

Таким чином, польсько-українське освітнє співробітництво є досить популярним, але донедавна його масовість та популярність поширювалася переважно на прикордонні до Польщі регіони.

Усвідомлюючи свою відповідальність перед нинішнім і майбутніми поколіннями за запобігання глобальної екологічної кризи, екологічних загроз і катастроф, деградації природного середовища і створення екологічно безпечного середовища для існування, та надаючи вагоме значення превентивним діям, виходячи

з того, що боротьба із забрудненням має здійснюватись на території, де розташовані джерела забруднення і з застосуванням усіх, в тому числі економічних, технічних, організаційних і правових засобів, які формуються в межах двостороннього і багатостороннього міжнародного співробітництва, визнаючи принцип, що забруднювач несе повну відповідальність за заподіяну шкоду Україна та Польща домовились про співробітництво в екологічній галузі, що було закріплено Угодою між Урядом України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища (див. Табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основний зміст Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища

Стаття 1	Україна і Польща будуть розвивати і зміцнювати співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища, вирішення екологічних проблем і раціонального використання природних ресурсів у відповідності до концепції сталого розвитку з урахуванням інтересів обох країн.
Стаття 2	Співробітництво буде мати за мету покращання стану навколишнього середовища і підвищення екологічної безпеки в обох країнах, а також запобігання забрудненню навколишнього середовища.
Стаття 3	1) Договірні Сторони будуть стимулювати співробітництво щодо розробки нових безвідходних і маловідходних технологій, які запобігають забрудненню навколишнього середовища, і сприяти їх впровадженню. 2) Договірні Сторони будуть співпрацювати у вирішенні глобальних і регіональних проблем охорони навколишнього середовища, в тому числі шляхом розробки і реалізації багатосторонніх екологічних проєктів.
Стаття 4	З метою реалізації цієї Угоди Договірні Сторони створюють Спільну Комісію по співробітництву в галузі охорони навколишнього середовища
Стаття 5	Кожна з Договірних Сторін відповідає за інформування своєї місцевої влади, громадян та їх громадських організацій з питань охорони навколишнього середовища, що виникають в зв'язку з реалізацією цієї Угоди або припиненням її дії.

Джерело: Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища від 24.01.1994 р.

З цього можемо зробити висновок, що охорона навколишнього середовища була і залишається одним з пріоритетних напрямків співпраці країн.

Транспортна сфера залишається простором невикористаних можливостей українсько-польської співпраці. Хоча високопосадовці України та Польщі неодноразово проголошували прагнення реалізувати спільний транзитний та інфраструктурний потенціал, на практиці спостерігалось більше непорозумінь (передусім, щодо квот на вантажні перевезення Польщею), аніж конструктиву.

Домовленості попереднього уряду щодо проєкту «Go highway», який мав об'єднати Одесу, Хмельницький, Львів з Катовіце та Гдиню швидким автосполученням, поки що не виконані українською стороною. Це перешкоджає втіленню намірів української сторони поглибити участь в Ініціативі Тримор'я.

Через проблеми з реформуванням «Укрзалізниці» втрачається можливість побудувати спільний транспортний коридор від Китаю до Центральної Азії через Чорне море. Давно потребують включення до порядку денного президентських і міжурядових контактів питання спрощення прикордонного руху, зокрема, оптимізації роботи пунктів пропусків та розмежування пасажирських і вантажних перевезень.

З даного дослідження можемо зробити висновок, що Польща та Україна переживають найважчий період за останні 25 років: вперше за чверть століття у відносинах між нашими країнами з'явилося відчуття браку довгострокових пріоритетів та ідейної порожнечі. Відчуття «стратегічного регресу» наклалося на численні поточні двосторонні проблеми, які, на відміну від минулих років, виходять за межі відносин між урядами і частково позначаються на відносинах між представниками суспільства цих країн.

Висновки до розділу 1

Після проведення аналізу українсько-польських дипломатичних та політичних відносин можна зробити висновок, що статус, інтенсивність та динаміка цих відносин значною мірою залежать від змін, які відбуваються в Європі, а також від

зовнішньополітичних пріоритетів Києва та Варшави. Польща, як одна з провідних держав Східної Європи, активно працює над створенням правової бази для розвитку двосторонніх відносин з Україною.

Варто відзначити, що протягом останніх років законодавча база, яка регулює двосторонні відносини між Україною та Польщею, значно збагатилась. На політичному, економічному та гуманітарному рівнях співробітництво між цими країнами виявилось все більш глибоким.

Для подальшого розвитку партнерства особливо важливим є розширення наявної договірної бази. Це означає, що необхідно вдосконалювати двосторонні документи в таких сферах, як енергетика, торгівля, економічне співробітництво, транскордонне співробітництво, екологія, культура та військово-технологічне співробітництво.

На сьогодні Україна та Польща підписали близько 450 угод про міжрегіональне співробітництво. Незважаючи на наявність багатьох проблемних моментів, в цілому українсько-польські відносини мають позитивну динаміку розвитку.

Отже, підтримка та розвиток рівня партнерства між Україною та Польщею суттєво залежить від збереження існуючих політичних контактів, зміцнення суспільного діалогу, а також успіху реформаторської політики в Україні.

За умови дотримання послідовного зовнішньополітичного курсу двома державами, зміцнення двосторонніх взаємин може допомогти Україні укріпити власні позиції на світовій арені, сприятиме зміцненню економіки та європейській інтеграції.

З української сторони процес укладення двосторонніх угод про партнерство на рівні міст, районів та селищ, а також з польської сторони на рівні міста, повітів та гмін демонструє стійку тенденцію до зростання.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СПЕЦИФІКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ПОЛЬЩЕЮ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ

2.1. Дослідження динаміки торговельного співробітництва України з Польщею під впливом військової агресії з боку Росії

З логістичної точки зору значною перевагою Польщі є її розташування в центрі Європи, на перетині основних шляхів сполучення. Це дозволяє інвесторам легко отримати доступ до ринків Європейського Союзу та країн Східної Європи.

Польща має стабільну економіку зі сформованим макроекономічним становищем. Польська економіка розвивається швидкими темпами, короткострокові економічні перспективи є оптимістичними, система фіскальної політики є сильною, заходи, вжиті для збільшення податкових надходжень, є ефективними, а ситуація на ринку праці є найкращою в новітній історії Польщі. Польща має великий внутрішній ринок із понад 38 мільйонами споживачів, який розглядається як цільовий ринок.

Обсяг торгівлі послугами між Україною та Республікою Польща за результатами 2021 року склав 608,2 млн. дол. США (-8,4% у порівнянні з 2020 роком). При цьому обсяг українського експорту послуг до Польщі знизився лише на 0,7% і склав 417,9 млн. дол. США (3,7% від загального обсягу експортованих послуг та 6-те місце серед найбільших ринків для українського експорту послуг у світі), а імпорт знизився на 21,5% і склав 190,3 млн. дол. США (3,7% від загального обсягу) при позитивному для України сальдо на рівні 227,6 млн. дол. США (позитивне сальдо зросло на 27,6% у порівнянні з 2020 роком).

Основними видами експортованих Україною послуг до Польщі стали послуги з переробки матеріальних ресурсів, частка яких склала 51 % у загальному обсязі послуг, і обсяги постачання яких збільшились на 7,6 % у попередньому році). На другому місці – транспортні послуги, частка яких складає 29%, проти вони мають від’ємну динаміку: -9%. Третє місце посідають ділові послуги, на які припадає 10 % і

які продемонстрували зростання на 9,5%. Також значна частка (10 %) в українському експорті послуг до Польщі належить послугам у сфері телекомунікації, комп'ютерним та інформаційним послугам, обсяги постачання яких зросли на 19,8% (рис. 2.1):

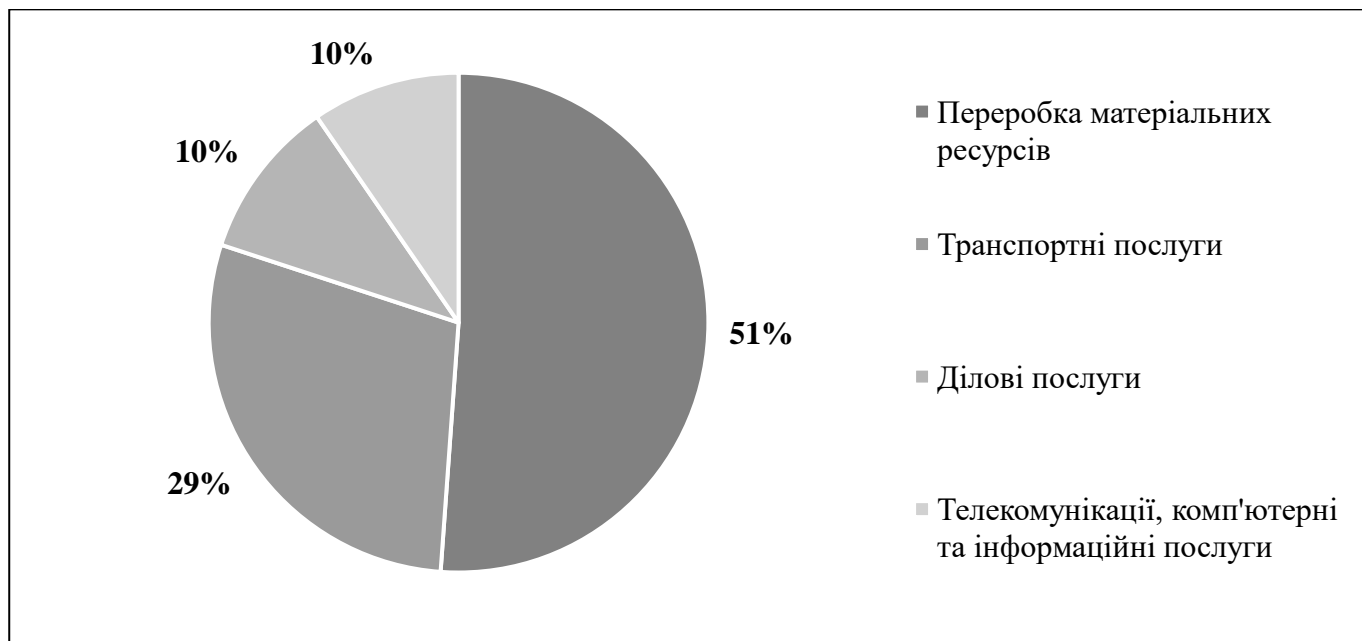

Рис. 2.1. Структура експорту послуг з України до Польщі у 2021 р., (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної Митної Служби України.

У свою чергу з Польщі найбільше імпортовано до України

- транспортних послуг (45,4%);
- ділових послуг (21,7%);
- послуг, пов'язаних з подорожами (8,8%);
- послуг у сфері телекомунікацій, комп'ютерних та інформаційних послуг (7,9%) (див. Рис. 2.2).

Польський імпорт послуг залишається дещо більш диверсифікованим у порівнянні з українським експортом. При цьому, Україна має можливість відновити позитивну динаміку надання транспортних послуг, а також збільшити частку експорту своїх ділових та ІТ-послуг польським партнерам.

У 2022 році обсяги експорту товарів з України скоротились майже на третину порівняно з 2021 роком (до 36,9 млрд. дол. США). При цьому у 2022 році Польща стала основним торговельним партнером України.

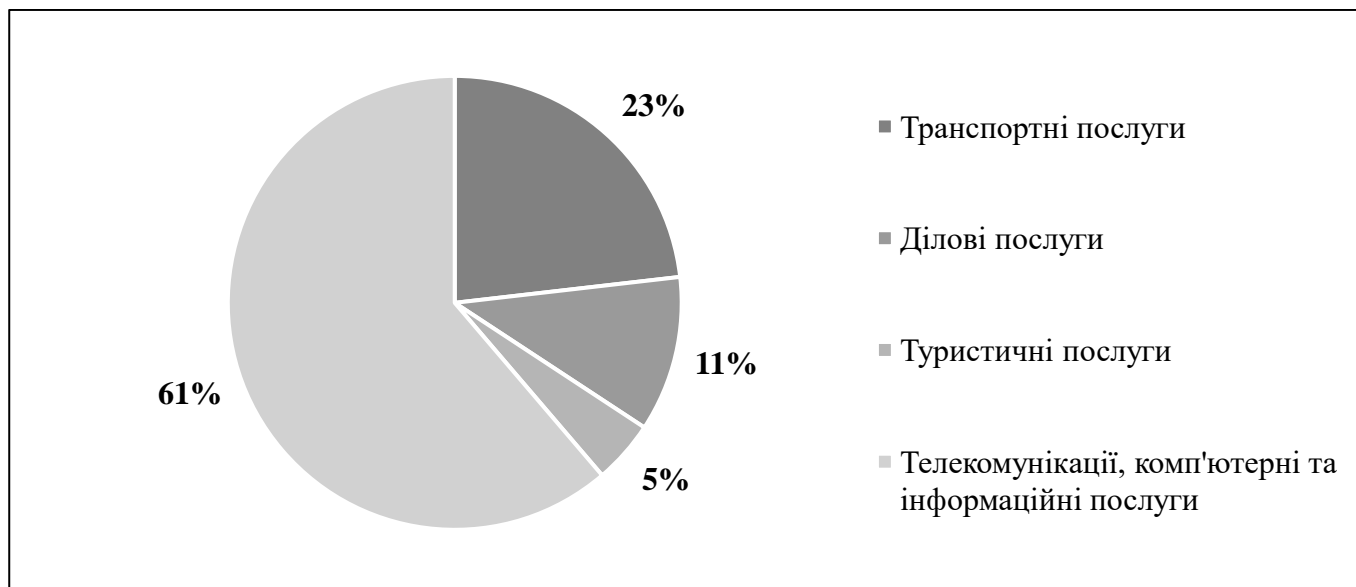

Рис. 2.2. Структура експорту послуг з Польщі до України у 2021 р., (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної митної служби України.

У 2022 році обсяги експорту товарів Україною склали 36,9 млрд. дол. США (67,7% відносно січня-жовтня 2021 р.), тобто відбулося його скорочення майже на третину. За 2022 рік експорт між Україною та іншими країнами зазнав суттєвих змін. Так, на перше місце за обсягом експорту з України за 10 місяців 2022 р. вийшла Польща (понад 5,6 млрд. дол. США, що демонструє зростання на 15,4% порівняно з аналогічним періодом 2021 р). Зміну лідерів країн-експортерів з України розглянемо у таблиці (див. Табл. 2.1).

Скоротилися частки у вітчизняному експорті і таких традиційних споживачів українських товарів, як Італія, Індія, Єгипет. Логічно, що відбулося скорочення постачань товарів з України до РФ, як країни-агресора – з 5% до 1,3%.

Відтак країна-терорист перемістилась з п'ятого місця у списку торговельних партнерів до двадцятого.

Водночас, істотно збільшилась частка експорту українських товарів до таких країн, як Румунія, Угорщина, Словаччина, Болгарія та Молдова, які межують з Україною.

Таблиця 2.1

Частка країн у товарному експорті України у 2021-2022 рр.

Країна	Частка у товарному експорті, (%)	Країна	Частка у товарному експорті, (%)
2021 рік		2022 рік	
Китай	11,8	Польща	15,4
Польща	7,7	Румунія	8,2
Туреччина	6,1	Туреччина	6,6
Італія	5,1	Китай	5,3
російська федерація	5,0	Німеччина	5,2
Німеччина	4,2	Угорщина	5,1
Індія	3,7	Італія	3,7
Нідерланди	3,3	Нідерланди	3,6
Єгипет	2,9	Словаччина	3,6
Іспанія	2,5	Болгарія	3,2

Примітка. Складено автором за даними Державної Митної Служби України.

Постачання вітчизняної продукції до вказаних країн відбувається наземними магістралями на західному напрямку з відносно безпечних прикордонних регіонів Закарпаття, Буковини, а також Одещини, яка намагається протистояти обстрілам.

Також вагомими імпортерами українських товарів лишаються Туреччина, Німеччина, Нідерланди, Іспанія, Чехія. Проте лідером залишається Польща.

Розглянемо товарну структуру експорту з України до Польщі. Під час війни Україна отримала найбільше доходів від продажу аграрної продукції Польщі. Найбільша частка у вітчизняному експорті до Польщі припадає на кукурудзу – 12,9% (на суму 4,7 млрд. дол. США), соняшникову олію – 12,1% (на суму 4,4 млрд. дол. США), а також руди і залізні концентрати – 7,5% (на суму 2,7 млрд. дол. США) (див. Рис. 2.3).

При цьому основними джерелами експортної валютної виручки, як і в попередні роки, залишається продукція сільського господарства і металургії, яка за останній рік суттєво скоротила свої доходи від експорту. Також вагомі позиції у структурі вітчизняного товарного експорту посідають електрокабелі, а також, як не парадоксально, електроенергія, електронагрівальне обладнання, лісоматеріали та меблі.

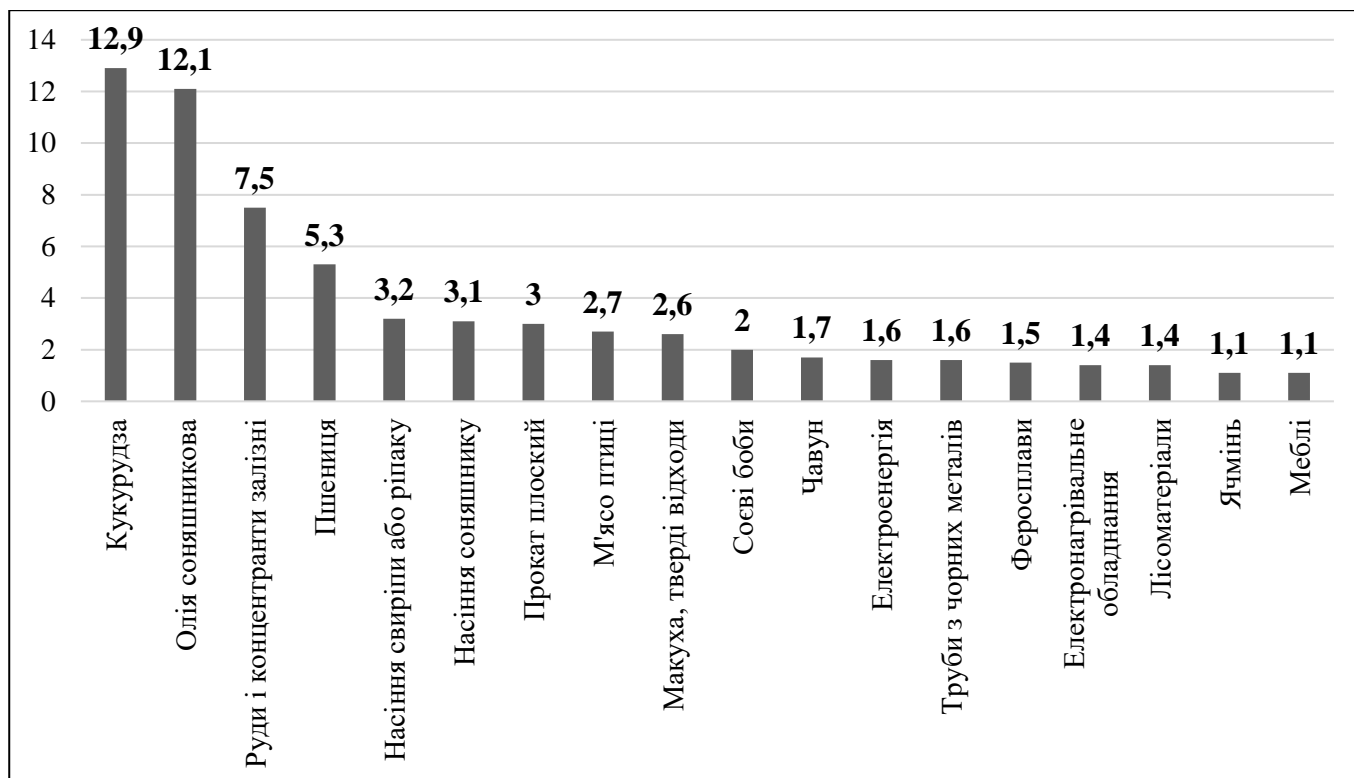

Рис. 2.3. Структура експорту товарів з України до Польщі у 2022 р., (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної Митної Служби України.

За даними Державної Митної Служби України у 2022 році обсяги імпорту товарів склали близько 44 млрд. дол. США (76,8% порівняно з аналогічним періодом минулого року). При цьому скорочення імпорту було не настільки суттєвим, як експорту, оскільки обсяги купівлі закордонних товарів українцями скоротилися менше ніж на чверть від довоєнного рівня, тоді як продажі за кордон впали майже на третину.

Варто підкреслити, що незмінним лідером за обсягами постачання товарів в Україну залишився Китай, з показником у 15% (або на суму 6,5 млрд. дол. США).

Другу сходинку посіла Польща – 9,9 % (майже 4,4 млрд. дол. США), яка у 2021 році займала четверту сходинку з часткою у 6,8% (4,4 млрд. дол. США). У 2022 році Німеччина залишила за собою здобуте у 2021 р. третє місце серед ключових постачальників товарів до України з майже незмінним показником у 8,3 %, або на суму 3,6 млрд. дол США (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Частка країн у товарному імпорті України у 2021-2022 рр.

Країна	Частка у товарному імпорті, (%)	Країна	Частка у товарному імпорті, (%)
2021 рік		2022 рік	
Китай	15,0	Китай	15,1
російська федерація	9,1	Польща	9,9
Німеччина	8,2	Німеччина	8,3
Польща	6,8	Туреччина	5,2
Білорусь	6,6	США	4,2
США	4,5	російська федерація	3,6
Туреччина	4,4	Болгарія	3,3
Італія	3,7	Італія	3,3
Угорщина	3,3,	Білорусь	3,2
Швейцарія	2,6	Чехія	2,9

Примітка. Складено автором за даними Державної Митної Служби України.

Варто відзначити, що після початку повномасштабного вторгнення Україна, нарешті, значно скоротила імпорт товарів з країни-агресора, хоча бажаним було б, звісно, повне припинення співпраці з російською федерацією. Росія у 2022 р. опинилась на шостій сходинці серед країн-постачальників товарів до України, перемістившись з 2 місця. Її частка в загальному імпорті впала майже втричі: з 9,1% до 3,6 % (1,5 млрд. дол. США). Але проблемою залишається те, що частка російських товарів все ж присутня на українському ринку.

При цьому, обсяги українського імпорту за 2022 рік склали трохи більше за 44 млрд. дол. США порівняно з сумою у 73,2 млрд. дол. США у 2021 році. Незмінним

залишилися обсяги імпорту з Італією, Словаччиною та Нідерландами. На сьогодні спостерігається зростання торговельного співробітництва з Польщею, Туреччиною, США, Чехією та Індією.

У структурі українського імпорту товарів з Польщі у 2022 р., переважали нафта і нафтопродукти (15,6%), легкові автомобілі (5,8 %), гази нафтові (4,1 %), лікарські засоби (2,9%), кам'яне вугілля (2,6%) (рис. 2.4):

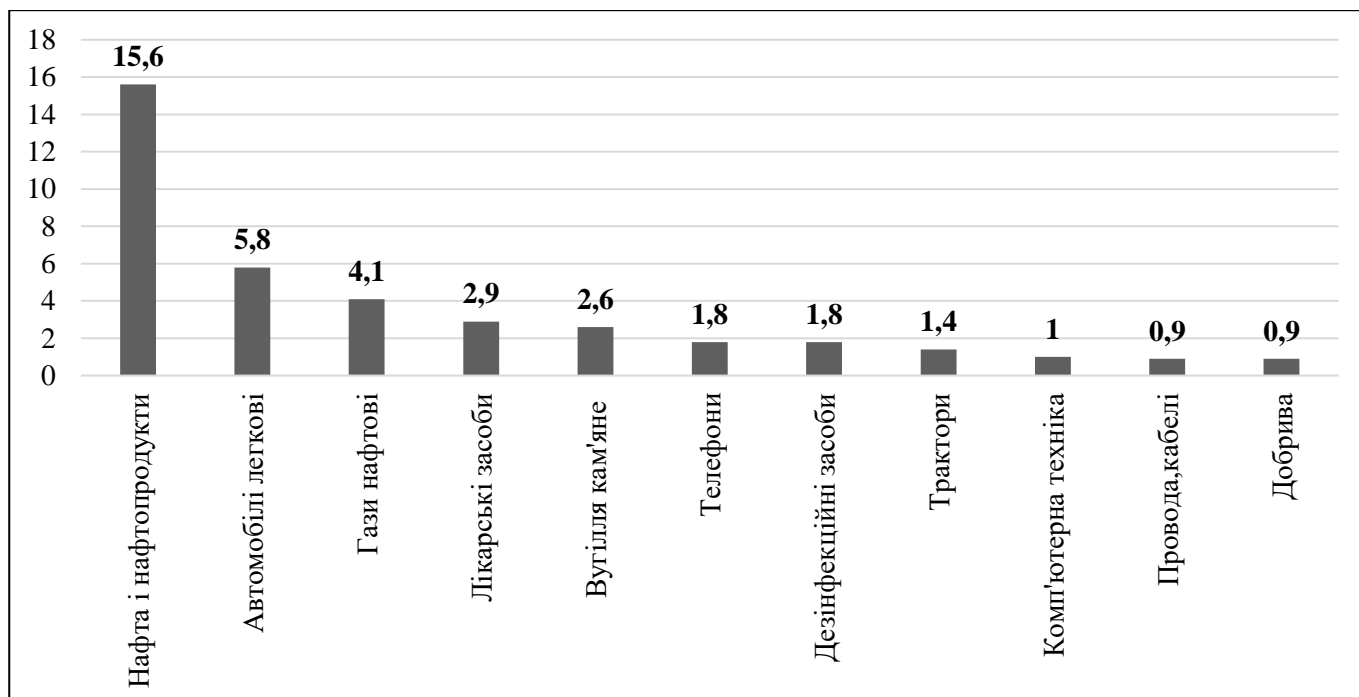

Рис. 2.4. Структура імпорту Україною товарів з Польщі у 2022 р., (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної Митної Служби України.

На сьогодні уряд Польщі вирішив заборонити імпорт української сільськогосподарської продукції щонайменше до 30 червня 2023 року. До переліку заборонених продуктів увійшли зернові, молоко, яйця, м'ясо, мед та інші продовольчі товари. Загалом, список заборонених до ввезення українських продовольчих товарів містить 18 пунктів.

Зокрема, забороненими до ввезення на територію Польщі з України є наступні товари:

- зернові;
- цукор;

- сухий корм;
- насіння;
- хміль;
- льон та коноплі;
- фрукти та овочі;
- перероблена плодоовочева продукція;
- вина;
- яловичина та телятина;
- молоко та молочні продукти;
- свинина;
- баранина та козлятина;
- яйця;
- м'ясо птиці;
- етиловий спирт сільськогосподарського походження;
- продукти бджільництва.

Коментуючи рішення польського уряду, голова партії «Право і справедливість» Ярослав Качинський заявив, що Польща готова вирішити питання з українським імпортом на рівні міждержавної угоди, яка мала б врегулювати експортно-імпортні відносини між Україною та Польщею таким чином, щоб були дотримані економічні інтереси обох країн.

Дана ситуація ще раз доводить, що попри те, що Варшава залишається незмінним союзником Києва, обов'язком уряду кожної країни є захист своїх національних інтересів, зокрема, і у сфері сільського господарства.

Таким чином, повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України зумовило безпосередній вплив на зовнішньоторговельне співробітництво України, в результаті якого змінилась як географічна, так і товарна структура зовнішньої торгівлі порівняно з довоєнним періодом. На тлі цих тенденцій особливо виділяється посилення торговельного співробітництва України з Польщею, яке потребує узгодження національних інтересів країн.

2.2. Оцінка інвестиційного співробітництва України та Польщі в контексті російсько-української війни

З перших днів російсько-української війни Польща стала найближчим політичним, військовим союзником України, а також ключовим гуманітарним та економічним партнером. За даними Євростату, понад 1 млн. українських біженців знайшли в Польщі житло, соціальну і моральну підтримку, а також можливість підтримувати своє економічне становище.

Спільний польсько-український кордон став своєрідним «мостом надії» для українського експорту, який втратив вихід на світові товарні ринку через чорноморські порти, які до війни забезпечували транспортування понад 92% всіх експортних перевезень.

Польський ринок також став платформою для українського бізнесу. Ще до війни, у 2021 році в Польщі кількість заснованих українцями компаній досягла рекордних 6 тисяч. І хоча наразі через вплив війни присутність українського бізнесу в Польщі ще важко оцінити, майже 40% українських переселенців працездатного віку в Польщі вже знайшли роботу, понад 71% утримують себе на власні заощадження або доходи, здійснюючи також і внески у пожвавлення польської економіки.

Тісне географічне сусідство, культурна близькість та однакове сприйняття геополітичних викликів – цим можна пояснити феноменальні показники у відносинах між обома суспільствами.

Водночас, реалізація такого потенціалу потребує системного підходу, який не може спиратися лише на індивідуальні контакти, особливо у сфері бізнесу.

Україна та Польща мають сприятливі передумови для побудови взаємовигідної моделі економічної взаємодії, однак, реалізація потенціалу торговельно-економічної й інвестиційної співпраці загострюється етнополітичними та історичними непорозуміннями, гальмується проблемами українського бізнес-середовища.

Ситуацію у сфері економічної співпраці між Україною та Польщею можна охарактеризувати як парадоксальну. З одного боку, незмінна та послідовна підтримка євроінтеграційного курсу України, непохитність позицій відносно антиросійських

санкцій з боку Республіки Польща створюють сприятливе поле для економічного партнерства між державами. У Стратегії національної безпеки Польща позиціонується як партнер, важливий для національних інтересів України та зміцнення регіональної безпеки.

З іншого боку, через домінування на порядку денному двосторонніх відносин історичної та етнополітичної проблематики, економічні інтереси та ринкова кон'юнктура залишаються за межами співпраці двох держав, наділяючи її торговельний, виробничо-секторальний та інвестиційний вимір більше декларативним характером, аніж реальним змістом. Негативні настрої відносно кооперації польських бізнес-кіл з українськими формуються через порівняно гірші умови для підприємницької діяльності в Україні.

Польський вектор чітко простежується в зовнішньоекономічній політиці України, однак, в ньому не вистачає акцентів та реформ за перспективними напрямками співпраці. В Експортній стратегії України надано пріоритет інвестиційним зв'язкам з західним сусідом над торговельними. Польща згадується як важливий інвестор, зважаючи на 9 місце за обсягом прямих іноземних інвестицій накопичених в українській економіці. Однак, у дорожній карті розвитку українського експорту відсутні посилення на Польщу як важливого торговельного партнера, хоча за обсягами товарного експорту вона є ключовим партнером України.

Попри той факт, що Польща входить до Топ-10 країн з найвищим товарообігом агропродовольчої продукції з Україною, у Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості польський напрям не враховано. Двосторонні документи, що мали би формувати основу для подальшого розвитку стратегічного партнерства між Україною та Республікою Польща у сфері торговельно-економічного співробітництва, транспорту, екології, прикордонної співпраці частково втратили свою актуальність та потребують оновлення. Укладені протягом останніх років українсько-польські договори стосуються в основному військово-технічної співпраці. Також в контексті нещодавніх угод можна простежити наміри польської сторони сприяти розбудові цивілізованого економічного простору в Україні.

На інвестиційному ринку Україна та Польща виступають якщо не конкурентами, то неповноправними партнерами. Готовність Польщі кредитувати та інвестувати українську економіку наштовхується на несприятливе інвестиційне середовище та недоліки у податковому законодавстві.

Часткова взаємозамінність української та польської економік, а також географічна близькість робить їх конкурентами на міжнародному ринку капіталу. Однак, порівняння обсягів залучених інвестицій доводить, наскільки відрізняється інвестиційний клімат в обох державах: у 2019 р. Польщі вдалося залучити учетверо більше прямих іноземних інвестицій (13,2 млрд. дол. США) порівняно з Україною.

Польські інвестиції становлять 2% у сукупному обсязі накопичених іноземних капіталовкладень в Україні, переважно у сфері переробної промисловості. Зіштовхуючись з нечітким законодавством, вадами судової системи та непрозорістю дій державних інституцій, польські інвестори віддають перевагу більш безпечним країнам.

Проблемою залишається відсутність також належного захисту інтелектуальної власності. Українські інвестиції в Польщу знаходяться на низькому рівні. Складнощі виникають і з використанням кредитних ресурсів: 100-мільйонний польський кредит для фінансування проєктів з розбудови прикордонної дорожньої інфраструктури та облаштування пунктів пропуску українсько-польського кордону й інших проєктів було заблоковано майже п'ять років через прогалини в українському законодавстві. У результаті основним джерелом фінансування України з боку Польщі виступають трудові мігранти, які переказали 3,6 млрд. дол. США.

Переваги ведення бізнесу в Польщі визнаються переважною більшістю інвесторів та бізнесменів з України та країн СНД.

Польща має стабільну економіку на фоні інших країн Євросоюзу та посідає провідні позиції в Центральній та Східній Європі по показникам двосторонньої торгівлі, росту ВВП та стійкості до економічних криз.

Зацікавленість польським ринком обумовлена наступними чинниками:

1. Привабливий інвестиційний клімат. Унікальні умови відкриття та ведення бізнесу у поєднанні із приналежністю до Євросоюзу та стабільністю

соціально-економічного розвитку створили новий імідж Польщі як привабливої європейської юрисдикції. Окрім цього у Польщі діє 14 спеціальних економічних зон.

2. Висококваліфікований ринок праці. Однією із найвагоміших переваг Польщі є її люди – освічені, амбітні та працьовиті.

3. Багатовекторність економіки. Польща має розвинене ділове середовище із диверсифікованими та вузькоспеціалізованими галузями економіки. Розвинена мережа постачальників та субпідрядників, а також наявність кластерів і промислових технопарків дозволяє налагодити високотехнологічне виробництво та знайти партнерів у таких галузях як ІТ, машинобудування, виробництво товарів масового споживання, електроніка, фінанси тощо.

4. Макроекономічна стабільність. Економічна та політична стабільність дозволяє здійснювати довгострокове планування реалізації інвестиційних проектів.

5. Виробництво та обслуговування відповідно до європейських стандартів, що забезпечує високу якість продукції та послуг на ринку Польщі. Бізнес-середовище є надзвичайно гнучким до нових потреб населення та динамічно розвивається.

6. Розвинута інфраструктура, зокрема дорожній, залізничний транспорт, енергетика, ІТ сфера, що сприяє розвитку різних галузей економіки.

7. Доступ до фінансових ресурсів. Польща – один із найбільших бенефіціарів фондів ЄС. На період 2014-2020 рр. заплановано виділити Польщі з фондів ЄС в рамках державної програми підтримки та фінансування бізнесу понад 100 млрд. євро.

За даними Польського економічного інституту (PIE), обсяг прямих іноземних інвестицій до Польщі у 2021 році збільшився на 82% і склав 24,8 млрд. дол. США. Таким чином, країна посіла 14-те місце у світі та 3-тє місце в ЄС після Німеччини та Швеції за величиною припливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Раніше рекордний обсяг інвестицій у Польщі був зафіксований у 2007 р. та склав 19,9 млрд. дол. США. За підсумками 2021 р. сукупна вартість іноземних інвестицій у Польщі становила 269 млрд. дол. США. Раніше Польща не входила до найбільших європейських інвесторів, очолюваних Німеччиною (1417 проєктів на суму 43,8 млрд. дол. США), Великобританією (1125 проєктів на 37,4 млрд. дол. США) та Францією (725 проєктів

на 28,9 млрд. дол. США). Наразі найбільше коштів іноземні інвестори вкладають у сферу виробництва – 42%, фінансових послуг – 22,7%, а також автотранспорт і зв'язок – 12,1%.

Україна та Польща розпочали співробітництво в різних галузях, від економіки до культури, ще з часів проголошення незалежності нашої держави і сьогодні продовжують розширювати сфери своєї взаємодії. Так, 1 червня 2022 року в рамках міжурядових консультацій у Києві представники України та Польщі домовилися про спільні проєкти в оборонній галузі, енергетиці й регіональному розвитку. За підсумками зустрічі сторони підписали низку двосторонніх документів, зокрема:

- Спільна декларація між Міністерством фондів та регіональної політики Польщі та Міністерством розвитку громад та територій України;
- Спільна декларація Міністрів внутрішніх справ Республіки Польща та України щодо максимально щільної взаємодії на рівні прикордонних служб;
- Меморандум про співпрацю між Міністерствами енергетики України та Польщі щодо посилення кооперації у сфері енергетики;
- Меморандум про створення спільної польсько-української комісії по налагодженню кооперації між підприємствами наших країн;
- Меморандум про співробітництво між Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України та Міністерством клімату і навколишнього середовища Польщі.

Поки що весь бізнес у світі завмер щодо України. І це цілком зрозуміло. До закінчення війни, як мінімум, великі проєкти фінансуватися і втілюватися не будуть. Але сьогодні можливості для реалізації проєктів вже є, принаймні, для малого бізнесу на кордоні між Україною і Польщею. Вони пов'язані насамперед з агропродуктами, харчовою промисловістю, адже двері до Європи для України також відчиняються через Польщу. Тому всі торгові або виробничі можливості, більш вірогідно, можуть бути реалізовані на рівні малого і середнього українського й польського бізнесу, ніж з іншими країнами Євросоюзу.

Наразі перспективними є проєкти, які дають можливість швидко експортувати продукти до Польщі через західні області України. Польщу буде цікавити в цьому

сенсі або внутрішній ринок, або Україна як вікно для експортування цих проєктів далі в Європу.

Експорторієнтовані проєкти для Польщі будуть мати більшу цінність. Звичайно, країна зацікавлена у проєктах, які можна перемістити повністю або частково в Польщу. Наприклад, операційна складова буде знаходитися в Україні, а виробнича – на території Польщі.

В Україні є сформований приватний сектор, що є більш вмотивований, адже понад 20 років інвестує в українські компанії через фонди й має портфельні компанії. Він найбільш зацікавлений до відновлення країни. Для України дуже вигідно залучити польських інвесторів до спільних проєктів, щоб показати світу, що є можливості для їх реалізації уже зараз, ще до закінчення війни.

З-поміж іншого, це спільне інвестування проєктів, ініційованих приватним сектором в Україні, зокрема, через інструменти, за допомогою яких ці інвестиції можуть бути реалізовані, зокрема через інвестиційну платформу *Ukrainian Re-development platform*. За допомогою цієї платформи разом з іншими національними інвестиційними асоціаціями планує залучати іноземних партнерів, зокрема польських, для інвестування у проєкти, пов'язані з енергетикою, очищенням води, харчовою промисловістю, будівництвом нових міст, медициною та багатьма іншими.

На цій платформі будуть не тільки проєкти членів асоціації або інвесторів. Завдяки залученню всіх фахівців з інвестиційної сфери – консультантів, інвестиційних банкірів, юристів та інших, так званих сервіс-провайдерів – кожен проєкт буде досконало підготовленим з урахуванням вимог, які постійно підвищуються. Інвестиційна рада буде здійснювати відбір проєктів, які вкрай необхідні Україні та мають перспективу. Інвестиційні консультанти стежитимуть за тим, щоб проєкти були дійсно високої якості.

Після погодження проєкту і внесення його до цієї платформи, відбуватиметься пошуку партнера для спільного підприємництва або співінвестора чи інших зацікавлених осіб в реалізації цього проєкту в Україні разом з ініціатором.

Приватні ініціативи малого і середнього бізнесу разом з українськими інвесторами зможуть заохотити іноземних брати участь у спільних проєктах. У нас є

досвід спільних інвестицій з польськими фондами в українські ІТ-компанії, а також продажу української ІТ-компанії CoreValue до польської «ІТ КОНТРАКТ».

У подальшому прогнозується попит на проєкти, пов'язані з виробництвом і продажем будівельних матеріалів. Для цього в Польщі є і технології, і можливості, які сьогодні потрібні Україні. Саме в контексті повоєнної відбудови ці проєкти будуть працювати й матимуть успіх завдяки необхідності експорту будівельних матеріалів до Польщі або через Польщу до Європи. Для того, щоб це стало можливим, треба представити реальні проєкти й зацікавити міжнародних партнерів.

Нещодавно на рівні урядів країн було досягнуто домовленості про співпрацю щодо розвитку українських громад як невіддільного елемента плану відновлення України. У цій кооперації корисним буде досвід Польщі щодо впровадження ефективного використання європейських фондів. Крім того, очікується збільшення транскордонної торгівлі електроенергією, що дає можливості експорту української електроенергії в Європу та участі України в європейських енергетичних проєктах.

Отже, перспективи для співпраці широкі й взаємовигідні. Об'єднання України й Польщі в економічний кластер уже почалося і триває на різних рівнях: від урядового до локального. Насамперед, такий союз сприятиме зміцненню відносин між країнами-сусідками, об'єднаними спільними інтересами, а також пришвидшить економічне відновлення України через реалізацію конкретних проєктів у різних галузях, які наразі є важливими й перспективними для обох країн.

2.3. Особливості розвитку українсько-польських відносин у сфері управління міграційними процесами в умовах воєнного вторгнення

Міграція населення – це процес, що супроводжує життя людини і є характерним для будь-яких більш або менш значних людських угруповань в будь-які часи. Вся сучасна картина розміщення населення по земній кулі створена, в її визначальних рисах, міграціями населення.

Сьогодні міграційні процеси формуються під впливом державної політики та стають показниками ефективності діяльності інститутів державної влади. Міграція

українського населення до Польщі є результатом реалізації державної політики. Окрім складної соціально-економічної ситуації в країні, систематична державна політика країн Європи та росії у сфері економіки, освіти, перерозподілу природних і людських ресурсів сприяє міграції українців.

Чітка та продумана державна політика Польщі та реалії України, безсистемність ведення державної політики, війна на Сході, економічні проблеми результують у зростання темпів та обсягів міграції українців до Польщі, особливо трудової та освітньої.

Польща вже давно перетворилася для українських трудових мігрантів на основну країну призначення, посунувши з цього місця росію. З одного боку, це сприяло поглибленню міжлюдських, а отже і міждержавних, стосунків та порозуміння, проте, з другого, – загрожувало Україні втратою населення, і неоднозначно сприймається частиною громадян у Польщі, які бачать в українських заробітчанах конкурентів на ринку праці, чинник стагнації рівня заробітних плат.

Розглянемо українсько-польські міграційні процеси до 2022 року.

Польща відчуває дефіцит працівників на тлі успішного економічного розвитку та рекордно низького безробіття. Попит на додаткову робочу силу посилюється внаслідок масового виїзду поляків (1,5-2 млн. ос.) в інші країни ЄС з вищими, ніж у Польщі, заробітками. За оцінками Асоціації польських підприємців та роботодавців, щоб утримати темпи економічного зростання, в найближчі 20 років країна потребуватиме додатково 5 млн. працівників. Однак, уже зараз, як свідчать результати дослідження компанії з працевлаштування та консультування Work Service, третина польських фірм стикається з проблемами при підборі персоналу, передусім, представників робочих професій. 39% фірм планують наймати українців. Серед великих підприємств з чисельністю зайнятих понад 250, таких – майже половина.

Польща протягом останніх 15 років зіштовхується з проблемою відтоку своїх громадян до країн Євросоюзу та гостро відчуває нестачу робочої сили. Незважаючи на поширення останнім часом антиімігрантських настроїв у Польщі, все ж частина поляків визнає надважливу роль українських імігрантів для економіки їх країни [4].

Адже фактично українські мігранти заповнюють робочі місця тих поляків, які іммігрували до інших країн ЄС у пошуках роботи та кращих умов життя. Україну та Польщу пов'язує територіальна близькість, спільність історії та історичної пам'яті, хоч і важкої, спорідненість мов та культур, родинні зв'язки, а також донедавна добросусідські відносини та взаємна підтримка на міжнародній арені. Особливістю міграційних процесів стала їх регіональність – більшу частину мігрантів складають жителі західних областей України. Основними причинами вибору Польщі як місця проживання або місця роботи для українських мігрантів є соціальні, культурні, освітні, економічні/трудові. Відповідно такі ж типи міграції до Польщі є найпоширенішими. Наймасовішою, звісно, є економічна та трудова міграція. Причини міграції лежать в площині національних державних політик України і Польщі.

За даними Європейської комісії, населення Польщі до 2060 р. скоротиться на 5 мільйонів осіб, а нація стрімко старіє і кожен третій поляк буде старшим за 65 років [5]. Тобто Польща в зв'язку з негативними демографічними та міграційними тенденціями провадить продуману політику залучення мігрантів з інших країн, зокрема, з України.

Розглянемо причини міграційних процесів та політику Польщі щодо подолання таких причин.

1. Соціальні (родинні зв'язки, возз'єднання родини). Так, наприклад, законодавство Польщі передбачає спеціальний порядок для іноземців, який дозволяє в'їзд і проживання до однієї з держав Європейського союзу членів сім'ї іноземця, який законно проживає в цій державі з метою збереження єдності, тобто возз'єднання сім'ї [12].

2. Культурні (повернення на батьківщину предків, релігійні причини). У 2000 р. сейм Польщі прийняв закон про репатріацію, яким визначався порядок повернення поляків на батьківщину. У 2017 р. до закону були внесені зміни, що значно спростили процедуру та умови повернення поляків [8]. Минулого року до Польщі повернулося 260 репатріантів з Казахстану, Росії, Узбекистану та України [30]. Завдяки внесеним до закону про репатріацію змінам передбачається, що число поляків, що повернулися, зростатиме.

3. Освітні (навчання в вищих навчальних закладах, довготривалі стажування). За даними аналітичного центру CEDOS, динаміка зростання кількості українців на навчання в закордонних університетах з 2009 по 2015 роки склала 129%. Причому 2/3 цього приросту склали саме українці, які навчаються в польських університетах [27].

Якщо у 2008-2009 н.р. у польських ВНЗ навчалось 2 831 українців, то у 2015-2016 н.р. – 30 589 осіб, що складає понад 53 % усіх іноземних студентів у Польщі [9]. Вибір Польщі студентами обумовлений близькістю за мовною ознакою, великою діаспорою та власне присутній «ефект країни» – країни з високими витратами на освіту та високими потенційними доходами студентів. Польські університети наприкінці 1990-х рр. – початку 2000-х рр. розгорнули вражаючі за своїми масштабами рекламні та рекруторські кампанії.

Крім того, польський уряд один з перших у 1990-х рр. започаткував стипендіальні програми для навчання українців. Натомість, в Україні масштабне реформування освіти почалося кілька років тому, а до того характеризувалось: пануванням залишкового принципу фінансування; фактично відсутньою стратегією розвитку освіти до недавнього часу; фактичною відсутністю системи оцінювання якості освіти в Україні. Попри певні зрушення, провідними залишаються тенденції щодо зволікання з наданням вишам реальної автономії, гальмування реформ, створення перепон у прийнятті нових законодавчих актів тощо.

4. Економічні та трудові (пошук високооплачуваної роботи, більш сприятливих умов ведення бізнесу, покращення матеріального становища тощо). Українці обирають Польщу місцем працевлаштування або їдуть туди з метою «човникової торгівлі». Тренд 1990-х рр. – «човникова торгівля» з Польщею поступово втрачає свою популярність. Так, в Україні з метою боротьби з контрабандою з 1 січня 2018 р. почали діяти внесені до Податкового кодексу обмеження щодо безмитного ввезення товарів. Такі зміни викликали серйозний спротив у жителів прикордонних з Польщею областей, адже саме «човникові» торговці постраждали найбільше [28]. І скоріш за все, цей вид міграції й надалі занепадатиме.

Найбільшу групу мігрантів становлять трудові мігранти, які в свою чергу поділяються на підгрупи:

- трудові мігранти, які повернулися до України;
- короткострокові трудові мігранти;
- працівники-емігранти [13].

У 2015 р. Національний банк Польщі провів масштабне дослідження щодо українських мігрантів у Польщі. Було підтверджено гіпотезу, що зростання хвилі мігрантів з України пов'язане з різким погіршенням політичної та економічної ситуації в Україні, тому до Польщі почали їздити українці, які раніше ніколи не в'їжджали, в тому числі вихідці з окупованих територій України. 41,3% опитаних респонденти в 2014-2015 рр. вперше приїхали до Польщі з метою працевлаштування [6].

Через не виважену державну політику України протягом 2015-2019 рр. спостерігалось різке зростання кількості заробітчан у Польщі. Перш за все, це було спричинено анексією Криму та війною на Сході України, що потягло за собою ускладнення соціально-економічного становища, економічну кризу. Крім того, ті, хто змушені були покинути свої домівки у Криму, Донецькій та Луганській областях, внутрішньо-переміщені особи (ВПО), також почали шукати шляхи покращення умов життя через невизначеність на законодавчому рівні свого статусу, відсутність державної підтримки ВПО, незаконні обмеження та позбавлення окремих прав та свобод (перевірки щодо підтвердження статусу ВПО, позбавлення права голосувати на місцевих виборах тощо).

Російське вторгнення в Україну спровокувало одну з найбільших гуманітарних криз у Європі з часів Другої світової війни. Через війну десятки мільйонів українців вимушено змінили місце проживання, з них близько п'яти мільйонів виїхали через західний кордон, де отримали тимчасовий прихисток.

Зазвичай, біженці стають тягарем для держав, які їх приймають. Переселенці потребують чималих видатків на їх утримання та адаптацію. Проте хвиля біженців з України може стати винятком з цього правила.

Хвиля біженців з України не схожа на попередні міграційні кризи, які спіткали Європейський континент у 21 столітті. Відмінність у тому, що більшість українських біженців – це жінки працездатного віку з вищою освітою та їх діти.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), статус тимчасового захисту у країнах Європи до 3 січня 2023 року отримали близько 4,9 млн українських біженців. Це близько 1% від населення країн Євросоюзу. Найбільше українців прийняли Польща, Німеччина та Чехія.

Основні причини, які змушують українських громадян емігрувати, відображено на рис. 2.5:

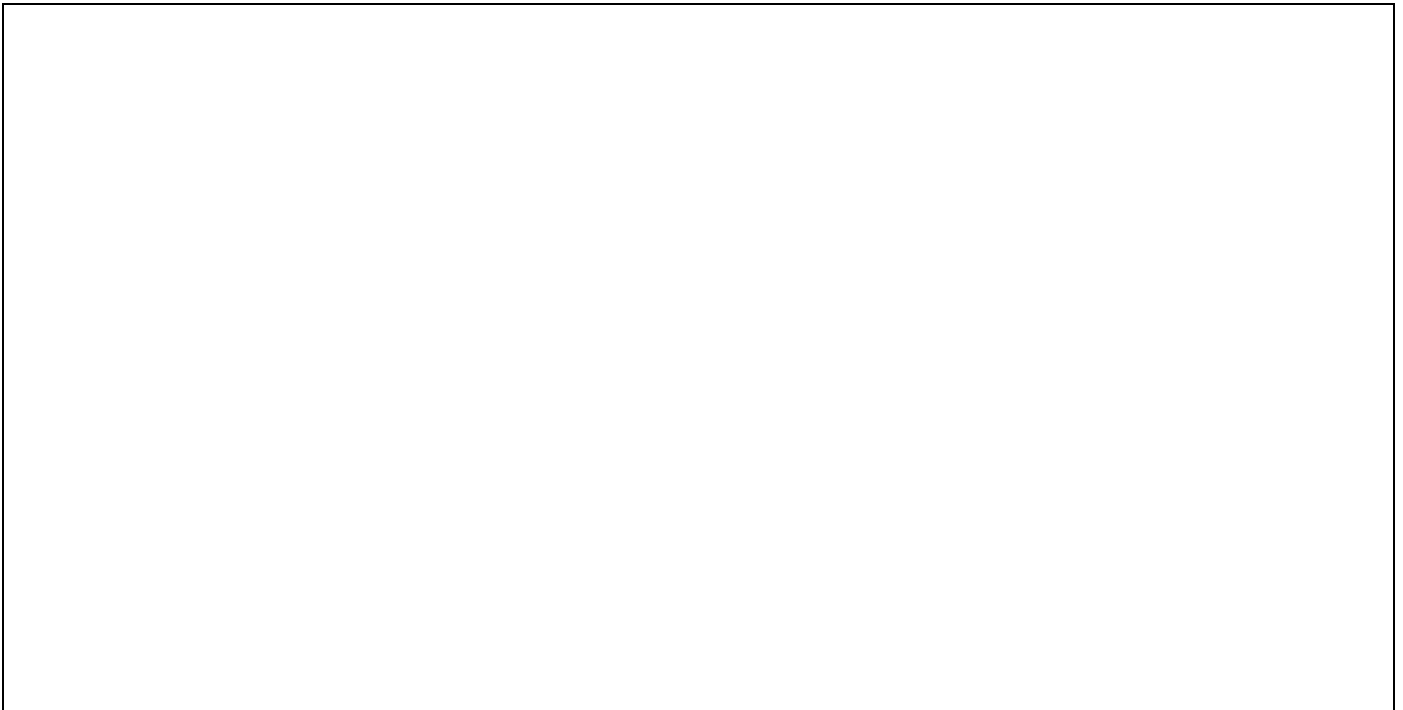

Рис. 2.5. Причини міграції українців до Польщі.

Примітка. Побудовано автором за даними Державної міграційної служби України.

Серед причин, які спонукали українців до еміграції ще до початку повномасштабної російської агресії, – низький рівень життя та заробітної плати, неможливість знайти роботу, військовий конфлікт на Сході України, розчарування економічною політикою держави, відсутність відчуття безпеки та невпевненість у завтрашньому дні, бажання забезпечити краще майбутнє своїм дітям, висока залежність від зовнішніх геополітичних гравців, корупція тощо. Вторгнення російської армії на територію нашої країни лише посилює міграційні процеси українців.

За даними Державної служби статистики України, протягом 1992-2022 рр. у Польщу емігрувало 22229 українців, з них 40% – за період 2016-2022 рр. (рис. 2.6):

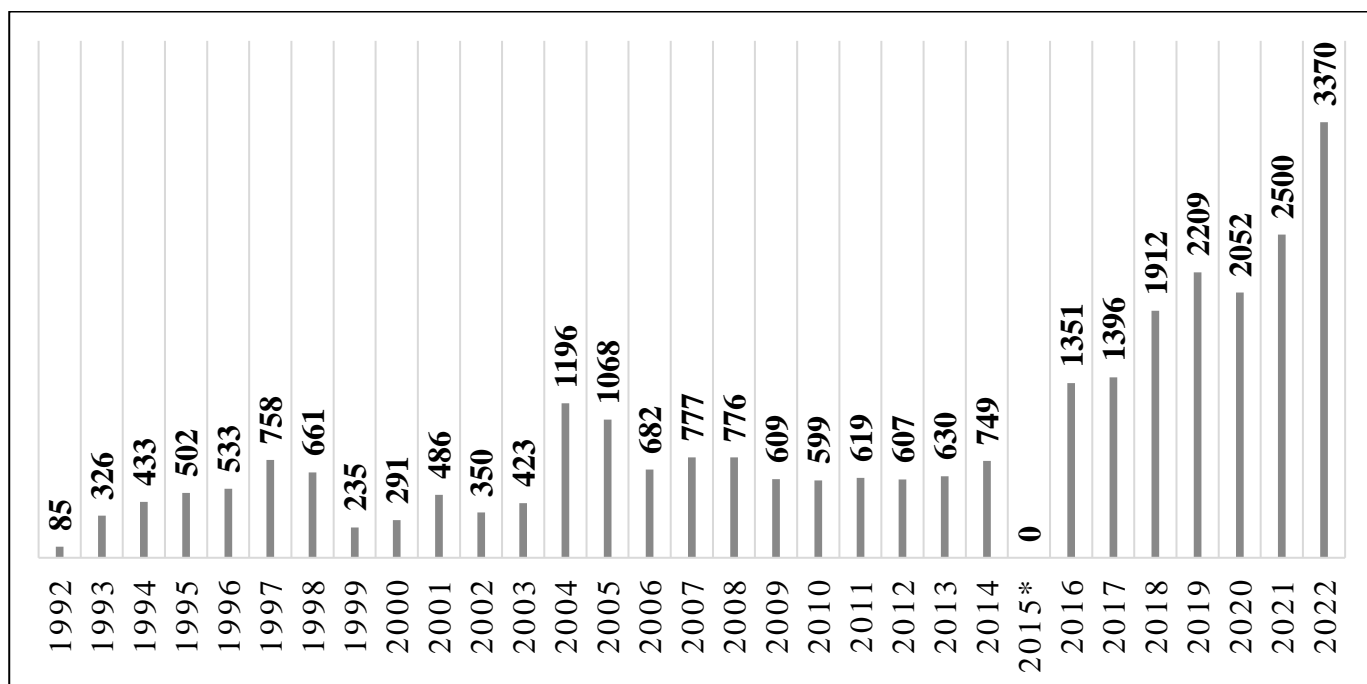

Рис. 2.6. Кількість українських мігрантів до Республіки Польща за період 1992-2022 рр., (ос.).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

*дані за 2015 рік відсутні.

Наприкінці 2021 р. кількість громадян України, які мають чинний дозвіл на проживання в Польщі, перевищила 300 тисяч осіб. Близько 60% з них – це люди віком від 18 до 40 років; діти та підлітки віком до 18 років – приблизно 12%, а люди старше за 40 років – близько 28%. Українці становлять майже 57% усіх іноземців, які оселилися в Польщі [14]. Аналітики виявили, що загальна кількість українців, які мешкали у Польщі до війни, та прибули у статусі біженця після 24 лютого 2022 року становить 3,37 млн осіб. Тобто наразі українці складають 8% населення Польщі.

Цікавими для дослідження є результати опитування українських мігрантів, на основі розробленої анкети, поширеної через соціальні мережі, в якому взяли участь 88 осіб, з яких 36 осіб чоловічої статі (40,9%) та 52 (59,1%) – жіночої. Найактивнішими в опитуванні були респонденти віком від 19 до 25 років (64,7%).

Особи віком 26-35 років та 36-45 років становили по 14,7%, 46-60 років – 5,9%. Мають вищу освіту 35,3% осіб; 44,1% – незакінчену вищу, 17,6% – професійно-технічну, 2,9% – повну загальну середню. Більшість опитаних здобули освіту в Україні – 61,4%; 39,6% – у Польщі. З-поміж опитаних 61,3% причиною міграції до Польщі назвали отримання освіти, решта приїхали з метою заробити гроші. Причому тільки навчаються 23,5% опитаних, навчаються і працюють – 37,8%. На питання «Що не влаштувало вас в Україні?» відповіді (можна було обрати декілька) розділились таким чином:

- а) заробітна плата (65,7%);
- б) відсутність роботи (34,3%);
- в) освіта (48,6%);
- г) якість життя (71,4%);
- д) культура (17,1%);
- е) політичне становище (57,1%);
- ж) особисті проблеми (14,3%).

Аналізуючи стан міграційних процесів українсько-польського спрямування, важливо звернути увагу на два аспекти: міграцію з метою працевлаштування та освітню міграцію. За результатами досліджень, лише від 2 до 16% українських студентів, які навчаються в Польщі, планують повернення в Україну [20]. Серед респондентів таких виявилось більше – 28,6%. Ще 22,9% відповіли, що повернуться, якщо ситуація в Україні покращиться. Проте, загалом перетворення освітньої міграції на постійну є значною загрозою для України.

Повномасштабна російська агресія змусила ще більше українців виїхати з країни, насамперед, до Польщі. Станом на 31 серпня 2022 р. 1,3 млн українців отримали рішення про надання тимчасового захисту в Польщі [21]. Міграція населення має значний вплив на всі аспекти розвитку суспільства: економіку, соціальну сферу, політику, демографічні процеси тощо.

Розглянемо наслідки впливу української еміграції на економіку як України, так і Польщі. Україна є донором розвитку польської економіки, але її економіка зазнає гострих негативних наслідків, оскільки внаслідок міграції втрачається не лише зайва

робоча сила, а й та, яка потрібна для ефективного розвитку економіки. Зокрема, виїзд робочої сили відповідної кваліфікації спричиняє дефіцит працівників у деяких галузях та регіонах, є перешкодою для створення нових робочих місць в Україні. Так, вже сьогодні Україні потрібні кваліфіковані робітники з інструментом, робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин тощо. Найбільше, на думку експертів Національного банку України, від відтоку трудових ресурсів страждають будівництво, промисловість, сільське господарство, транспорт та зв'язок [22]. Втрати для розвитку економіки мають як прямий характер – недоотримані податки та внески на соціальне страхування, так і опосередкований – неефективне використання коштів державного та місцевого бюджетів (витрачених на підготовку фахівців), зниження якості послуг, які надаються населенню України [8].

Зберігається висока імовірність неповернення на батьківщину висококваліфікованих мігрантів, молодих фахівців. Це негативно позначається на віковій та освітньо-кваліфікаційній структурі робочої сили й гальмує економічне зростання. Зароблені кошти мігрантів, спрямовані на споживання, провокують підвищення цін, інфляцію, зростання імпорту. Крім того, трудова міграція негативно позначається на сімейних стосунках, вихованні дітей, рівні народжуваності, що також негативно впливає на розвиток економіки країни.

Звичайно ж, імміграція українців до Польщі чинить не лише позитивний вплив. Оскільки українські робітники згодні працювати за меншу заробітну плату, ніж поляки, це спричиняє стагнацію її рівня та збільшує вірогідність безробіття (див. Табл. 2.3).

Незважаючи на наявність Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [26] та плану заходів щодо її реалізації, відчутних зрушень у покращенні ситуації не відбулось. Окремі фрагментарні ініціативи уряду (наприклад, можливість отримання від держави 5000 євро на заснування бізнесу, тими особами, які повернуться в Україну) прогнозованого ефекту не дали [27]. Обсяги трудової міграції у 2021 р., згідно з офіційними статистичними даними, швидко відновилися

та перевершили доковідні показники. За перше півріччя 2021 року до Польщі видано понад 400 тисяч робочих віз, а за весь 2020 рік – лише 500 тисяч [26].

Таблиця 2.3

Вплив міграції українців на економіку України та Польщі

Україна		Польща	
Позитивний вплив	Негативний вплив	Позитивний вплив	Негативний вплив
<ul style="list-style-type: none"> – збільшення грошових переказів від трудових мігрантів; – скорочення безробіття на внутрішньому ринку; – повернення частини робочої сили з новими знаннями та досвідом. 	<ul style="list-style-type: none"> – зниження темпів виробництва в Україні; – «подорожчання» внутрішнього ринку праці; – галузеві асиметрії ринку праці, зміна балансу висококваліфікованих і низькокваліфікованих кадрів; – додаткові витрати держави на підготовку нових фахівців; – відсутність наповнення пенсійних і соціальних фондів. 	<ul style="list-style-type: none"> – зростання ВВП, пришвидшення розвитку економіки; – заповнення вільних робочих місць; – мігранти не потребують навчання; – зниження середньоринкової вартості оплати праці; – стимулювання споживчого попиту – зниження середньоринкової вартості оплати праці; – стимулювання споживчого попиту. 	<ul style="list-style-type: none"> – посилюється конкуренція з місцевим населенням; – збільшується вірогідність зростання безробіття; – можуть виникати конфлікти, кроскультурні непорозуміння; – наростає ризик нелегальної міграції; – місцева робоча сила починає шукати роботу в іншій країні, виникають асиметрії ринку.

Примітка. Складено автором за даними Державної міграційної служби України.

Оскільки найбільше українців виїздить до Польщі, українській владі насамперед необхідно звернути увагу на цей напрямок руху. Для розробки та ухвалення комплексних рішень, спрямованих на усунення та запобігання причин міграції, потрібно об'єднати зусилля всіх професійних осіб з урядових інституцій,

громадських організацій, органів самоврядування, науковців, які працюють у цій сфері, займаються міграцією, підтримують контакти з мігрантами тощо.

На наш погляд, важливо сформувати дієву систему мотивації, спрямовану, з одного боку, на стримування міграції українців, а з іншого – на повернення мігрантів в Україну. Проте така система може запрацювати тільки за умови потужного соціально-економічного розвитку країни. Тому на сьогодні необхідно за можливості зберегти циркулярну модель міграції в надії на повернення мігрантів.

Представимо основні шляхи стримування міграційних процесів та повернення мігрантів, застосувати які стане можливим лише після закінчення війни (табл. 2.4):

Таблиця 2.4

Основні шляхи вдосконалення політики стримування міграційних процесів

Напрямок вдосконалення	Шляхи вдосконалення
Зміни в державі	<ul style="list-style-type: none"> – реальне реформування економіки, проведення її реструктуризації; – підвищення рівня інвестиційної привабливості України; – забезпечення високих темпів економічного зростання та стимулювання підвищення заробітної плати згідно з темпами економічного зростання, – створення цільових програм розвитку країни та бізнесу; – створення місткого і привабливого внутрішнього ринку праці; – впровадження ефективної системи моніторингу мігрантів, які працюють у Польщі офіційно та неофіційно; – підтримка українських закладів вищої освіти для збереження науковців та контингенту студентів.
Стимулювання розвитку бізнесу	<ul style="list-style-type: none"> – зменшення податкового тягаря для малого й середнього бізнесу; – покращення умов ведення підприємницької діяльності через формування сприятливих умов для інвестицій; – створення стимулів для відкриття власного бізнесу в Україні; – подальше впровадження практик корпоративної соціальної відповідальності.

Примітка. Складено автором.

За пасивності української влади Польща на основі продуманої політики активно працювала над залученням українських мігрантів. Навіть у період карантину не відбулось масового відтоку українських працівників додому. Польська влада швидко реагувала на звернення бізнесу, продовжуючи терміни легальності віз. Звільнені працівники із промислового виробництва та ресторанно-готельного бізнесу швидко залучались до логістики та е-комерції [15]. Наприкінці 2021 року польський сейм вніс поправки до законів та спростив трудовим мігрантам перебування та працевлаштування у країні, змінивши характер і терміни перебування з короткострокового на середньо- та довгостроковий

Крім того, у Польщі ще до повномасштабної війни розроблено спеціальні програми підтримки відкриття бізнесу українцями, придбання та будівництва ними житла в Польщі, стимулювання сімейної зайнятості. Така політика становить загрозу для національної безпеки України, що вимагає від держави переглянути її власну державну політику. На наш погляд, Польщі потрібно працювати не лише в напрямку залучення іноземних працівників, а й задля збереження власного людського капіталу, створюючи умови зменшення відтоку трудових ресурсів в інші країни.

Причини міграції українців до Польщі можна класифікувати за економічними, політичними, соціальними та професійними аспектами. Незадоволення економічною та політичною ситуацією в країні, рівнем матеріального забезпечення, соціальної захищеності, відсутність сприятливих умов та можливостей для особистого розвитку та самореалізації змушують багатьох громадян України мігрувати до Польщі.

Польща ж, навпаки, маючи значно вищі стандарти життя, стабільну політичну та економічну ситуацію, створює всі умови для залучення українців. На основі аналізу сучасного стану міграційних процесів українсько-польського спрямування виділено два основних аспекти міграції: з метою працевлаштування та освітню. Щороку зростає кількість українців, які отримують дозвіл на роботу в Польщі. Українські мігранти працюють у різних сферах польського господарства. Українська міграція значно помолодшала. Зростає популярність польських університетів серед українських випускників. Збільшується частка осіб, які бажають інтегруватись у польське суспільство.

Висновки до розділу 2

В структурі зовнішньої торгівлі України очевидною є тенденція зміни країн-лідерів, з якими реалізовувались торгово-економічні відносини. Слід розуміти, що повномасштабне вторгнення росії на територію України зумовило безпосередній вплив на зміну країн, з якими реалізовувався експорт та імпорт. Об'єднання України й Польщі в економічний кластер уже почалося і триває на різних рівнях: від урядового до локального. Насамперед такий союз сприятиме зміцненню відносин між країнами-сусідками, об'єднаними спільними інтересами, а також пришвидшить економічне відновлення України через реалізацію конкретних проєктів у різних галузях, які наразі є важливими й перспективними для обох країн.

Українська міграція до Польщі впливає неоднозначно на економіку обох країн. З погляду позитивного впливу, для України – це збільшення грошових переказів, скорочення безробіття, повернення частини робочої сили з новими знаннями та досвідом; для Польщі – зростання ВВП, пришвидшення розвитку економіки; заповнення вільних робочих місць, стимулювання споживчого попиту, зниження середньо-ринкової вартості оплати праці, підтримка розвитку освітніх закладів. Негативного впливу економіка України зазнає у вигляді уповільнення темпів економічного розвитку, втрати цінного трудового потенціалу, галузевих асиметрій на ринку праці, додаткових витрат держави на підготовку нових фахівців тощо; а в економіці Польщі збільшується вірогідність зростання безробіття, посилюється конкуренція мігрантів із місцевим населенням, яке починає шукати роботу в іншій країні, можуть виникати конфлікти тощо.

Міграція українців до Польщі є комплексною проблемою, яка потребує нагального вирішення. Важливо за рахунок об'єднання зусиль усіх професійних осіб з урядових інституцій, громадських організацій, органів самоврядування, науковців, які працюють у цій сфері, сформуванню важелів для стримування потоку міграції, а особливо молоді, та повернення мігрантів на батьківщину після закінчення війни. Вирішити ці проблеми можна тільки за рахунок високих стандартів життя та гідних умов праці на підприємствах, шляхом проведення економічних реформ, підтримки малого та середнього бізнесу, підвищення стимулів для працевлаштування на батьківщині тощо.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ З ПОЛЬЩЕЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Ризики економічного співробітництва України з Польщею в контексті геополітичних змін

На даному етапі соціально-економічного розвитку України існують такі проблеми, які зупиняють розвиток зовнішньоторговельних відносин між Україною та Польщею:

- незабезпеченість експорту товарів українських підприємств до Польщі необхідною фінансовою підтримкою, адже на даний час не існує відповідної державної структури, яка займається страхуванням експорту та наданням експортних кредитів;

- утруднення при проведенні розрахунків по контрактах, що спричинено недостатнім розвитком міжбанківських зв'язків і проблемами, пов'язаними з нестабільною фінансовою ситуацією в країні;

- нестабільне українське законодавство у сфері зовнішньоторговельної та інвестиційної діяльності та невідповідність цього законодавства нормам і вимогам світових стандартів;

- повільне впровадження взаємної акредитації випробувальних центрів, лабораторій тощо установами стандартизації обох країн; – відсутність високої маркетингової активності українських підприємств на польському ринку (українські підприємства рідко беруть участь в польських виставках та ярмарках);

- відсутність на території України відомих міжнародних агентств, які можуть оперативно підтвердити статус українського партнера за транзакцією та незначна кількість запитів від українських підприємств щодо перевірки надійності їхніх польських контрагентів;

– невикористання Україною загальноприйнятого інструментарію господарювання в ринкових умовах (наприклад, міжнародного менеджменту, маркетингу);

– труднощі, які пов'язані з організацією двосторонніх робочих зустрічей представників українських міністерств і відомств у Польщі та Україні, які з приводу ініційованих українською стороною багаторазових змін і перенесення термінів візитів та складу делегацій, часто зриваються або втрачають свою актуальність. Також слід зазначити, що безпосередньо на обсяги торгівлі між Україною та Польщею на сучасному етапі торговельно-економічного співробітництва чинять вплив такі фактори:

– високий рівень орієнтації підприємств Польщі на реалізації власної продукції;

– закупівля Польщею української високоякісної сировини з метою переробки та реалізації на світовому ринку;

– поява на українському внутрішньому ринку високоякісної продукції в галузі товарів широкого вжитку та харчової промисловості, яка сприяє витісненню аналогічної продукції польських підприємств;

– високий рівень акцизних зборів і митних ставок на певні групи імпортованих товарів;

– низький рівень купівельної спроможності громадян України;

– незацікавленість громадян Польщі у придбанні української продукції, яка є не дуже розрекламованою. Окрім проблем економічного характеру, які негативно впливають на розвиток торговельно-економічного співробітництва між Україною та Польщею, існують також інші причини.

Варто виділити психологічний бар'єр, проявом якого є синдром упередженості та негативні стереотипи, які в однаковій мірі присутні у свідомості українського та польського суспільства. Безперечно, негативний вплив також здійснюють певні історичні події, дискусії стосовно яких проводяться на державному рівні: Волинська трагедія 1943 р.; діяльність деяких історичної діячів. Безперечно, існування

психологічних бар'єрів, дискусій щодо історичного минулого та різноманітних стереотипів негативно впливає на провадження двосторонніх відносин.

Для того, щоб усунути ці негативні фактори, необхідні не лише політичні угоди та декларації, а й поширення співробітництва у сфері культури, науки; активізація студентських обмінів між країнами; створення спільних закладів освіти, ЗМІ. Таким чином, нагальною потребою є відхід обох держав від провадження крайнього націоналізму до високого рівня толерантності. Також необхідно зазначити ще один чинник, який призупиняє активне співробітництво між країнами – розрив та його поступове поглиблення в результативності та темпах процесів реформування економіки. Існуюче економічне відставання України може, за певних умов, посилитись, наслідком чого буде зменшення авторитету України та її позиції як ефективного, надійного торговельного партнера. Таким чином, беручи до уваги наявні проблеми, можливо зазначити позитивний характер торговельно-економічного співробітництва між Україною та Польщею.

Подальший ефективний розвиток цих відносин можливий за умови дотримання Польщею систематичного зовнішньоторговельного курсу на Україну та шляхом модернізації українсько-польських відносин. Перш за все, слід вказати, що основним завданням державної політики України у сфері торговельної діяльності на зовнішньому ринку повинно бути утворення продуктивної системи підтримки експорту, яка зможе забезпечувати постійний розвиток вітчизняної економіки та сприяти реалізації експортного потенціалу України.

Для того, щоб досягти вказаної мети, потрібно здійснити великий комплекс відповідних заходів стосовно:

- підвищення рівня конкурентоспроможності українського експорту;
- зростання ефективності функціонування наявних вітчизняних систем забезпечення експортної та імпоротної діяльності (правова система, організаційно-економічна система, науково-технічна система, інфраструктура тощо).

Активізація використання механізмів СОТ та побудова інституційної інфраструктури сприяння українському експорту – це ще одні важливі умови розвитку українсько-польського економічного співробітництва.

В Україні є нагальна необхідність у розвитку комерційної дипломатії, одного з механізмів СОТ, яка є важливим інтернаціональним компонентом системи захисту вітчизняних інтересів у сфері зовнішньоторговельної діяльності. Комерційна дипломатія реалізується шляхом створення інституцій, діяльність яких сприяє забезпеченню національних комерційних інтересів та за рахунок організації заходів дипломатичного характеру, які сприяють участі України в різноманітних міжнародних проектах. У свою чергу, розвиток інституційної інфраструктури сприяння вивозу національних товарів і послуг передбачає функціонування системи органів, які займаються підтримкою вітчизняного експорту на приватному, регіональному, громадському і державному рівнях. Безперечно, ефективну інституційну структуру сприяння експорту в Україні необхідно формувати не тільки шляхом упровадження нових механізмів та органів, а й за рахунок підвищення продуктивності діяльності уже існуючих державних органів, до функцій яких відносять:

- відстоювання економічних інтересів України на міжнародному рівні;
- участь у переговорах з торговельних та економічних питань;
- робота торговельних представництв при посольствах тощо.

Важливими заходами, які, безперечно, ефективно сприятимуть зовнішньоторговельним відносинам між Україною та Польщею, є організація національних сервісних і маркетингових мереж на польському ринку. До таких мереж варто залучати комерційні можливості та капітал успішних польських компаній та банків, котрі мають достовірну інформацію про стан ринку та необхідні комерційні зв'язки.

З боку України цей процес може ініціюватися шляхом заснування на польських ринках бізнес-центрів, технічних центрів, торгових домів на акціонерних засадах разом з банківськими й комерційними структурами Польщі. Для створення ефективної підтримки українських виробників у сфері зовнішньої торгівлі необхідною є організація регіональних центрів сприяння експорту, основною функцією яких мало б бути надання консультаційних послуг регіональним виробникам та розповсюдження інформації про стан польського ринку і

функціонуючих на ньому вимог до якості продукції. Зважаючи на вступ України до СОТ, необхідною є активізація торговельної та економічної інтеграції країни з Польщею та з певними інтеграційними і митними союзами.

Необхідно зазначити, що загострення конкуренції на міжнародних ринках та поглиблення процесів стагнації на міжнародних ринках – усе це створює несприятливі умови для торговельної інтеграції України з Польщею. Окрім того, паралельна реалізація інтеграційних проектів щодо угоди про поглиблену зону вільної торгівлі з Європейським Союзом потребує від України надзвичайної гнучкості щодо відстоювання національних економічних інтересів [35].

Важливим методом розвитку торговельно-економічного співробітництва між Україною та Польщею є вдосконалення митних процедур. Переважна більшість українських і польських підприємців вважають, що організація, якість надання і рівень автоматизації митних процедур і строк розмитнення товарів в Україні нижчі за середній рівень, сформованого у процесі міжнародної торгівлі.

Для активізації торговельної співпраці України з Польщею необхідно удосконалити:

- способи нарахування й оплати митних платежів;
- регламентацію провадження контрольних процедур;
- систему контролю дотримання митного законодавства.

Окрім того, необхідна термінова гармонізація українського митного законодавства із стандартами Європейського Союзу, відповідно до яких уже давно приведено митне законодавство Польщі. Тому ще одним необхідним заходом є завершення реформування вітчизняної системи стандартизації та технічного регулювання. Необхідно зазначити, що вдосконалення та приведення у відповідність до міжнародної практики вітчизняних санітарних, фітосанітарних і технічних стандартів є важливим чинником розвитку українсько-польських торговельних відносин.

Отже, гармонізація національних стандартів з вимогами Європейського Союзу, безперечно, сприятиме активізації розвитку торговельно-економічного співробітництва України з Польщею та іншими країнами та активній реалізації

експортного потенціалу національної промисловості на міжнародних ринках. Також необхідним є вдосконалення фінансових механізмів підтримки та регулювання діяльності українських експортерів (страхування експорту, кредитування та організації підтримки участі національних експортерів у тендерах в Польщі).

Досягнення цієї мети можливе шляхом реалізації такого комплексу заходів:

- створення державних програм з підтримки кредитування вітчизняних підприємств, які здійснюють експортну діяльність і мають високий рівень конкурентоспроможності на міжнародному ринку;

- фінансування програм сприяння експорту за рахунок державного бюджету та місцевих бюджетів, а також за рахунок приватних джерел відповідно до вимог СОТ;

- організація національної лізингової компанії для створення комфортних умов для іноземних приватних та державних замовників щодо закупівель українських товарів;

- впровадження системи страхування експортних кредитів на випадок неплатоспроможності покупця, зростання втрат від змін валютного курсу, відмови покупця від придбання продукції;

- організація національного ринку форфейтингових і факторингових послуг;

- активізація торговельного фінансування малих і середніх підприємств;

- ефективне експортне кредитування та страхування.

Активізації торговельних операцій між Україною та Польщею також сприятиме інформатизація зовнішніх економічних зв'язків України, за рахунок провадження таких заходів:

- підвищення рівня інформованості національних експортерів про стан польського ринку та підвищення рівня поінформованості польських імпортерів про стан українського ринку товарів та послуг;

- організація ефективної інформаційної системи в галузі українсько-польської торговельної діяльності;

- проведення ефективного державного моніторингу здійснення експортних та імпорتنих операцій;
- державне забезпечення інформаційною та методичною підтримкою українських експортерів під час пошуку шляхів збуту вітчизняної продукції на польському ринку;
- організація національної бази даних тендерів, які проводяться як у Польщі, так і в інших країнах;
- забезпечення українських підприємств-експортерів консультаційною допомогою у процесі їх участі в міжнародних виставках, ярмарках, тендерах;
- поширення серед українських імпортерів аналітичних матеріалів, брошур щодо ситуації на польському ринку товарів і послуг. У процесі розробки стратегії стимулювання українського експорту також необхідно є визначення галузей, які найбільше потребують підтримки держави у процесі провадження експортної діяльності.

Безперечно, за теперішніх економічних умов, в Україні не має можливості здійснювати підтримку всіх секторів економіки, тому необхідно затвердити на державному рівні систему певних селекційних критеріїв:

- економічна ефективність експортованої продукції;
- попит на продукцію на міжнародному ринку;
- рівень наукоємності продукції, що виготовляється;
- ступінь сприяння розвитку інших галузей від збільшення експортованої продукції.

Відповідно до цих критеріїв необхідно створити нові механізми стимулювання експорту продукції найперспективніших галузей. Такий вид підтримки повинен надаватись не лише у грошовій формі, а й шляхом інформаційного забезпечення та функціональної підтримки.

Окрім того, необхідно створити та реалізувати національну програму підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних компаній на міжнародному ринку та стимулювати розвиток освітніх, науково-технічних, ділових, інжинірингових, комунікаційних послуг. На сучасному етапі функціонування

українсько-польських торговельних відносин актуальним є розроблення плану заходів щодо недопущення витіснення українських товарів з польського ринку, що сприятиме мінімізації негативних наслідків протекціоністської політики Польщі та стабілізуватиме очікування ринкових суб'єктів. Безперечно, інструменти торговельної політики України та Польщі відрізняються, але для підтримки експорту в обох країнах використовують інституційну підтримку та фінансову підтримку, яка не суперечить вимогам і нормам СОТ.

Слід виділити, що ефективним інструментом є лібералізація торговельного режиму та, як наслідок, зменшення нетарифних бар'єрів для експортованої продукції та зниження імпорتنих обмежень для певних товарних груп. В обох аналізованих країнах для того, щоб обмежити імпорт, наявний досвід використання протекціоністських заходів, які мали такі негативні наслідки:

- страждають інтереси виробників;
- страждають споживачі через збільшення внутрішніх цін;
- викликають обмежувальні дії з боку інших країн, які також беруть участь у міжнародній торгівлі;
- потенційність позовів з боку країн, яким наносяться збитки від зростання мита;
- утворення великих можливостей для діяльності лобістських груп;
- зменшення конкуренції на внутрішньому ринку [24].

Через те, необхідною умовою впровадження в Україні протекціоністських заходів повинна бути їх висока поміркованість і збалансованість.

Таким чином, проаналізувавши заходи щодо державної підтримки українського експорту та його виходу на польський ринок, можна виділити найефективніші та найнеобхідніші, серед яких:

- активізація використання механізмів СОТ та побудова інституційної інфраструктури сприяння українському експорту;
- активізація торговельної та економічної інтеграції України з Польщею;
- удосконалення фінансових механізмів підтримки та регулювання діяльності українських експортерів;

- інформатизація зовнішніх економічних зв'язків України;
- визначення галузей, які найбільше потребують підтримки держави у процесі провадження експортної діяльності;
- створення нових механізмів стимулювання експорту продукції найперспективніших галузей української економіки;
- створення та реалізація національної програми підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних компаній на міжнародному ринку;
- розробка плану заходів щодо недопущення витіснення українських товарів з польського ринку.

Отже, ще одним напрямком, який необхідно вдосконалити, є обмеження в Україні імпорту з Польщі та інших країн шляхом використання, згідно з нормами СОТ, товарних квот, компенсаційних і антидемпінгових мит для захисту вітчизняного виробника.

Тому варто здійснювати оперативний контроль на польському ринку цінової ситуації, проводити моніторинг недобросовісної конкуренції та складних аспектів імпортової діяльності. Також необхідно запровадити нетарифне регулювання польського імпорту, метою якого має бути обмеження доступу на вітчизняний ринок конкуруючих польських товарів по демпінгованим цінам.

Окрім того, можливе використання таких інструментів нетарифного регулювання, як впровадження нових правил, які стосуватимуться розмитнення продукції; запровадження нових вимог до якості продукції; обумовлення ввозу імпортової продукції необхідністю розгорнення такого виду продукції на території України. Щодо боротьби з тіншовим увезенням польської продукції, то необхідно здійснювати такі заходи: організувати ефективну систему контролю за якістю продукції, що ввозиться з Польщі; уніфікувати оподаткування імпортової продукції; проводити аналіз польського ринку; удосконалювати методи визначення вартості мита та ін.

Також розвиток українсько-польського торговельно-економічного співробітництва сприятиме й лібералізація імпорту з Польщі. Окрім цього, варто запровадити заходи з диверсифікації енергетичного імпорту з метою підвищення

рівня безпеки внутрішнього ринку та забезпечення стабільності та передбачуваності функціонування основних експортоорієнтованих енергоємних галузей. За прикладом реалізації спільної енергетичної політики ЄС Україні необхідно орієнтуватися на формування трьох-чотирьох збалансованих джерел енергопостачання. Необхідним є, перш за все, впровадження програм енергетичної ефективності як способу зменшення залежності від імпорту енергоносіїв. Такі програми повинні стосуватися всіх енергоємних галузей та сфер соціального й економічного розвитку України: промисловості, паливно-енергетичного комплексу, агропромислового комплексу, транспорту, житлово-комунальної сфери тощо. Варто також сприяти й розвитку альтернативних джерел енергії та науковим дослідженням у цій сфері.

Також необхідно звернути увагу на підвищення конкуренції та рівня прозорості у процесі державних закупівель, адже залучення польських компаній до участі в тендерах стосовно отримання державних контрактів, зможе призвести до зменшення вартості й збільшення якості державних послуг. Варто зазначити доцільність упровадження критеріїв державних закупівель, відповідно до яких пріоритет надаватиметься вітчизняному виробнику. Зважаючи на обмеженість торговельної політики України зобов'язаннями СОТ та чинними й майбутніми преференційними торговельними угодами, органи державної влади не мають легальної можливості використовувати різкі дії обмежувального характеру. Отже, введення нових збільшення імпорتنих тарифів або впровадження новітніх кількісних обмежень імпортованої продукції – це повинні бути короткострокові, екстрені заходи. При цьому, краще використовувати такі заходи торговельної політики, які сприяють збільшенню експорту української продукції.

Отже, розглянуті чинники, які зупиняють українсько-польські торговельно-економічні відносини, демонструють наявність шляхів їх усунення за рахунок, здебільшого, стимулювання українського експорту в Польщу. Закономірно, що для ефективного торговельно-економічного співробітництва між Україною та Польщею необхідно не лише проводити експортно-імпортні операції, а й сприяти розвитку процесу взаємного інвестування, як важливого способу міжнародного економічного співробітництва.

3.2. Пріоритети українсько-польського економічного співробітництва з урахуванням фактору повномасштабної війни та подальшої євроінтеграції

Члени українсько-польської Діалогової групи вважають, що партнерство України та Польщі повинно базуватися на таких принципах:

1. Це симетричне партнерство, без патерналізму з польського боку і без механізму («захисник від Росії») з українського боку.

2. Це партнерство, зорієнтоване на майбутнє: його метою є історичне порозуміння, а не конфронтація. Всі дискусії щодо спільної історії не повинні блокувати розвитку співпраці.

3. Йдеться не лише про відносини між урядами та політичними елітами, але про дуже широкі стосунки між суспільствами, які належить полегшувати і промотувати. Дуже важливу роль у формуванні стосунків повинні відіграти медіа, місцеві спільноти, громадські організації, навчальні заклади, церкви та інші неурядові суб'єкти.

4. Українсько-польські відносини повинні зараз бути підпорядковані питанню солідарності перед лицем спільної загрози російської політики агресії, включаючи як військові, так і гібридні форми (дезінформація, політична корупція, кібератаки, економічний тиск, енергетичний шантаж, провокації).

5. Інтеграція України до ЄС залишається спільним довготерміновим інтересом. Водночас, варто повною мірою використати існуючі можливості для розширеної двосторонньої співпраці у рамках глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі Україна-ЄС (DCFTA).

У короткостроковій перспективі, Пріоритетне партнерство слід зосередити на таких напрямках:

1. Співробітництво в широко визначеній сфері оборони (військова співпраця, співпраця спецслужб і військової промисловості).

2. Суспільний діалог і партнерство (співпраця засобів масової інформації, молодіжні обміни, партнерства громад, дослідження громадської думки, сприйняття українських мігрантів в польському суспільстві).

3. Конструктивний історичний діалог, спрямований на примирення (відповідна політична риторика, діалог істориків та лідерів думок, вшанування пам'ятників і могил).

4. Підвищення пропускну здатності українсько-польського кордону і побудова транспортного взаємозв'язку (модернізація української прикордонної інфраструктури, відкриття нових пунктів перетину кордону, поширення практики спільних прикордонних перевірок, обмеження економічного сенсу контрабанди, а також розширення авіаційних, залізничних, річкових та автодорожніх транспортних сполучень).

Для реалізації цього амбітного порядку денного необхідно створити нову, модернізовану інституційну інфраструктуру двосторонньої співпраці. В міністерствах закордонних справ слід визначити національних координаторів розвитку інституційної співпраці – щоб заохочувати розвиток такої інституціоналізації у сферах економіки та інвестицій, співпраці на місцевому рівні (між громадами, в контексті децентралізації в Україні), громадянської освіти, молодіжних обмінів, співпрацю між засобами масової інформації, закладами культури, релігійними організаціями, політичними партіями, міністерствами, спеціальними службами, парламентами тощо.

Концепції створення нових спільних інституцій повинні бути ретельно розроблені та обговорені. Адже вже були пропозиції створення українсько-польського центру добросусідства, українсько-польського історичного науково-дослідного інституту, спільного фонду для підтримки молодіжних обмінів, кінопроектів і т.д. – тут має бути чітке розуміння спрямованості, доданої вартості, цілей, діяльності, структури, управління та ресурсного забезпечення.

Потрібне політичне рішення, яке забезпечить відповідне фінансове забезпечення. Без забезпечення коштами, збільшення кількості українсько-польських ініціатив буде контрпродуктивним і може призвести лише до того, що з часом багато з них зникнуть, і низка таких сумних прикладів вже відомі (наприклад, ініціатива польсько-українського університету). Тимчасовою опцією може бути спільне

рішення про асиметричний розподіл витрат, за умови наявності політичної волі з польської сторони.

Співпраця на міжнародній арені. Понад десять років інтеграція України в ЄС і НАТО були центральними темами в наших двосторонніх відносинах. Проте, в останні роки втратила свою силу неписана угода, яка визначила Польщі роль адвоката європейських прагнень Києва. Цьому є декілька причин.

По-перше, розширення ЄС на Схід стало досить нереалістичним в короткостроковій або навіть середньостроковій перспективі.

По-друге, позиція Польщі в ЄС була ослаблена в результаті напруги навколо розпочатої Європейською Комісією процедури щодо верховенства права в Польщі.

По-третє, Революція гідності та російська агресія підвищили увагу до України в Західній Європі і Київ отримав більше можливостей для прямого лобіювання українських інтересів в столицях ЄС.

Нарешті, Польща не бере участі в Нормандському форматі, який є ключовим для європейської політики щодо війни в Україні. Послаблення спроможності Польщі налагоджувати взаємодію між Україною і Європейським Союзом не означає, що Варшава більше не є важливим партнером Києва у відносинах з ЄС. Зважаючи на її розмір, географічне розташування, інтенсивні персональні контакти і історичну та культурну близькість, Польщу продовжують сприймати у ЄС як гравця, який розуміє ситуацію в Україні і має всі підстави для того, аби мати слово щодо майбутнього Східного Партнерства, співпраці між Брюсселем та Києвом і політики ЄС щодо анексії Криму та війни.

Результати інтенсифікації дискусії про реформу ЄС матимуть величезне значення для майбутніх перспектив інтеграції України до нього і для самоідентифікації Польщі в рамках Союзу. Наприклад, нинішній польський уряд виступає проти концепції «Європи багатьох швидкостей», яка набуває популярності серед інших членів. В інтересах України є те, щоб Польща разом з Німеччиною і Францією була частиною невеликої групи ключових членів, які обговорюватимуть майбутню форму ЄС.

Водночас, зважаючи на відсутність наразі перспективи членства, в інтересах України, щоб дебати про майбутнє ЄС включали також аспект відносин Європейського Союзу з європейськими країнами, які не є його членами, і тут дуже бажано, щоб Україна також отримала запрошення взяти участь в цій дискусії.

З практичної точки зору, короткостроковим пріоритетом для спільних українських та польських дипломатичних зусиль у ЄС має бути лобювання ідеї подальших відносин України-ЄС «після Угоди про Асоціацію», яка у короткостроковій перспективі де-факто включала б повну інтеграцію в ринок ЄС – аж до перспективи вступу в Європейську Економічну Зону. Саміт Східного Партнерства у листопаді може бути наступною можливістю домогтися цього зсуву в політиці ЄС щодо України.

Київ повинен серйозно зважати на потенціал Варшави, а остання повинна використовувати його якомога частіше. У ЄС Польща може і повинна стати ключовою державою, яка представлятиме і пояснюватиме іншим партнерам успіхи та виклики прогресу реформ в Україні. У питаннях безпеки, Україна та Польща повинні особливо співпрацювати у багатосторонніх форматах з країнами-однорумцями – Румунією, Балтійськими державами, Великою Британією, скандинавськими країнами (зокрема Швецією) і, звичайно, Німеччиною.

Двостороння співпраця у сфері оборони. Двостороння співпраця в оборонній сфері між Україною і Польщею сьогодні спирається на підписану 2 грудня 2016 року відповідну міжурядову угоду та додаток до неї. Зокрема, ними передбачено тісніше співробітництво ВПК обох країн – тут є обопільний інтерес. Конкретним проявом такої співпраці може стати розробка та виробництво спільних зразків озброєнь. Також у контексті цієї угоди в Україні є сподівання на зростання допомоги з боку Польщі – щодо проведення оборонної реформи, зростання сумісності військ тощо. Польща у співпраці з іншими партнерами могла би лобювати розширення участі України у безпекових ініціативах ЄС на додаток до посиленої ролі у вже передбачених форматах (поліцейські місії, бойові групи тощо).

Важливою у цьому зв'язку є успішна діяльність в рамках ЛитПолУкрбриг (військова бригада країн Люблінського трикутника, яка була створена у 2014 р. Ця

бригада є першим довготривалим і постійним проектом зі створення спільної військової частини. Вона є прикладом багатосторонньої військової інтеграції на основі стандартів НАТО, але поза межами офіційного членства України в Альянсі. Разом з тим, дослідження та дискусії вимагають довгострокові перспективи співпраці у цій сфері. З військової точки зору, ані Україна, ані Польща не є найсильнішими, але одночасно не є й найслабкішими державами в регіоні.

Ідея двостороннього оборонного союзу вже була озвучена українськими парламентарями, але поки що не знайшла підтримки з польського боку, очевидно, через побоювання зростання безпекових загроз та ризику втягнення Польщі у прямий конфлікт з росією.

Проблематика енергетичної безпеки є актуальною для обох сторін. Польща була ініціатором створення Енергетичного Союзу в рамках ЄС. Відповідно до Глобальної стратегії ЄС, інфраструктурні угоди з третіми країнами повинні бути прозорими, і будь-яка нова інфраструктура повинна повністю відповідати чинному законодавству ЄС, в тому числі Третьому енергетичному пакету. Паралельно з відстоюванням цих спільних європейських позицій, суттєвим внеском у безпеку обох держав має стати посилення двостороння українсько-польська співпраця у сфері енергетики.

Польща, діючи зсередини ЄС, та Україна, діючи в рамках Угоди про асоціацію, можуть активно взаємодіяти й співпрацювати у газовій сфері, зокрема, у напрямку будівництва інтерконектора між двома країнами, який дозволить Україні розраховувати на імпорту газу з ЄС через Польщу, а з іншого боку, Польщі – на додаткове завантаження LNG-терміналу у Свіноуйсьці та можливості зберігання газу в українських підземних газосховищах (важливе з точки зору розширення бізнес-можливостей для компаній країн Центрально-Східної Європи та підвищення рівня безпеки постачань для споживачів у Польщі та ЄС у періоди пікового попиту).

У сфері електроенергетики, пріоритетом має бути продовження діалогу щодо перспектив проекту «Енергоміст» Україна-ЄС (постачання електрики з Хмельницької АЕС до Жешува). У нафтовій сфері, діалог має охоплювати можливі шляхи диверсифікації постачань сирої нафти та нафтопродуктів у регіоні.

Контакти між польським та українським суспільствами значно активізувалися за останні роки, особливо якщо враховувати зростання кількості українських трудових мігрантів (за оцінками польського Національного Банку, мінімум 500 тис. українців одночасно перебуває у Польщі) та студентів (більше ніж 30 тис.) у Польщі.

Тенденція вказує на те, що такий стан справ в найближчі роки збережеться. Фактично, нова українська діаспора стає першою «помітною меншиною» у досі практично моноетнічній Польщі. Українські заробітчани роблять значний внесок у польську економіку, і, розуміючи це, польський уряд свідомо відкрив свій ринок праці для українців. Через демографічні проблеми деякі приватні польські ВНЗ без притоку українських студентів можуть опинитися перед загрозою закриття. З іншого боку, українці теж виграють від можливостей навчання та заробітку у Польщі.

Польський та український уряди, а особливо неурядові організації, а також медіа мали б звернути увагу на цілу низку викликів та потреб, пов'язаних з новою ситуацією масової присутності українських мігрантів у Польщі. Слід запобігти виникненню міжетнічних конфліктів – адже вже були інциденти з нападами на українських працівників у Польщі. Варто звернути увагу на потребу забезпечення освітніх та культурних прав українців у Польщі. Потрібно організувати медійну кампанію щодо внеску українців в розбудову економіки Польщі і пояснення польському суспільству причин запрошення українців у такій кількості в Польщу.

Не варто забувати, що прямі міжлюдські контакти і зокрема міграція між Україною і Польщею мають асиметричний та кластерний характер: немає аналогічного за масштабами руху поляків до України. Українські мігранти у Польщі представляють лише обмежену частину українського суспільства.

Тому варто також звернути увагу на розвиток стосунків між тими частинами суспільств, які не захопила міграційна хвиля: посилення взаємного туризму, громадянські освітні програми, спонсорування взаємопроникнення медійного контенту тощо. Дуже важливо, щоб рух відбувався в обидві сторони, а не лише з України до Польщі. Саме тому потрібно ініціювати більше спільних заходів саме на українській території (з особливим акцентом на участь польської молоді). Українська проблематика завжди широко (проте не обов'язково належним чином)

висвітлювалася польськими ЗМІ, внаслідок чого Україна є постійно присутньою в польському інформаційному просторі. В Україні ж досі про Польщу пишуть відповідно до інформаційних приводів.

Така ситуація є наслідком тривалого перебування України в інформаційному просторі та інформаційному продукті росії. Переорієнтування на Польщу потребує інших мовних навичок і розуміння та знання польського контексту, який, попри всі гасла євроінтеграції, досі не є в Україні «своїм». Окрім того, обопільному висвітленню притаманна загальна вада сучасного інформування: резонансні теми і негативні події привертають більшу увагу. Відтак позитивні зрушення в двосторонніх відносинах, спільні проекти і спільні досягнення опиняються за межами висвітлення.

Зважаючи на географічне розташування, наші країни мають всі підстави для розширення всіх видів транспортних сполучень не лише для забезпечення двостороннього руху пасажирів та вантажів, але й для розвитку міжнародних транзитних маршрутів між Сходом і Заходом, Північчю і Півднем.

Можна сказати, що останнім часом відбулися позитивні зміни в розвитку залізничного сполучення. Зокрема, були запущені пасажирські поїзди Київ-Перемишль та Ковель-Холм, і очікуються ще інші. Крім того, віднедавна небо стало повністю відкритим для авіації з обох сторін, і, отже, мережа лоукостів між Україною і Польщею розширюється, забезпечуючи попит, який зростатиме ще більше після того, як безвізовий режим поїздок громадян України до ЄС став реальністю з червня 2017 року. Існує також чудовий потенціал для відновлення річкового транспортного зв'язку між Балтійським і Чорним морями через Віслу, Західний Буг, Прип'ять і Дніпро (міжнародний водний шлях E40). Вже підготовлене профінансоване ЄС техніко-економічне обґрунтування будівництва каналу, що з'єднує Варшаву і Брест. У разі реалізації, плавання на кораблі з Варшави до Києва стане реальністю.

Таким чином, розглянуто пріоритети українсько-польського економічного співробітництва з урахуванням фактору повномасштабної війни та подальшої євроінтеграції.

Висновки до розділу 3

Отже, розглянуті чинники, які зупиняють українсько-польські торговельно-економічні відносини, демонструють наявність шляхів їх усунення за рахунок, здебільшого, стимулювання українського експорту в Польщу.

Закономірно, що для ефективного торговельно-економічного співробітництва між Україною та Польщею необхідно не лише проводити експортно-імпортні операцій, а й сприяти розвитку процесу взаємного інвестування, як важливого способу міжнародного економічного співробітництва.

Польща та Україна стикаються з новими глобальними викликами та проблемами, які потребують негайного вирішення, щоб мати можливість ефективно співпрацювати в майбутньому. Двостороння співпраця дасть змогу більш продуктивно вирішувати ці питання.

Сьогодні перспективними є декілька основних напрямків двосторонньої співпраці між Україною та Польщею: розвиток співпраці у військово-технічному секторі, інвестиційна співпраця, створення спільних підприємств, транскордонне співробітництво, Люблінський трикутник.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного у дослідження пріоритетних напрямів економічної співпраці України з Польщею в умовах війни ми дійшли наступних висновків.

Тільки системне бачення та використання теоретично-концептуальних засад разом із застосуванням наукової методології робить можливим цілісне висвітлення сучасних українсько-польських відносин. Бажання обох народів до взаємного пізнання та збереження культурних надбань підтверджується наявністю історичних традицій українсько-польських культурних взаємин та розмаїттям їх проявів на сучасному етапі історичного розвитку.

У процесі дослідження українсько-польських двосторонніх відносин було проаналізовано політичні, економічні, торговельні, гуманітарні, культурні, науково-технічні відносини з метою отримання повної інформації про розвиток міждержавної взаємодії України та Польщі. Формуванню українсько-польських міждержавних стосунків сприяла низка чинників, зокрема, Україна є найбільшим сусідом Польщі зі значними природними ресурсами і досить великим внутрішнім ринком, а також споконвічним сусідством двох етносів та активними міжетнічними контактами; Україна і Польща тісно пов'язані спільними інтересами у сфері безпеки в широкому розумінні цього поняття – від військової до екологічної; у політичному і економічному розвитку обох країн значне місце відводиться включенню їх у європейську мережу транспортних коридорів – автомобільних та залізничних. Україна та Польща вступили в XXI ст. з історично новою якістю двосторонніх міждержавних відносин.

Українсько-польські стосунки, не зважаючи на існування складної історичної спадщини, вступили у фазу прагматичного, конструктивного, взаємовигідного розвитку. Сьогодні між Україною і Польщею розвивається співпраця в політичній, економічній, соціально-гуманітарній, воєнній, стратегічних сферах. Українсько-польські міждержавні відносини розпочалися відразу після здобуття Україною

незалежності в 1991 р. Польща стала першою країною у світі, що визнала державну незалежність України.

Варто відзначити, що протягом останніх років законодавча база, яка регулює двосторонні відносини між Україною та Польщею, значно збагатилась. На політичному, економічному та гуманітарному рівнях співробітництво між цими країнами виявилось все більш глибоким.

Для подальшого розвитку партнерства особливо важливим є розширення наявної договірної бази. Це означає, що необхідно вдосконалювати двосторонні документи в таких сферах, як енергетика, торгівля, економічне співробітництво, транскордонне співробітництво, екологія, культура та військово-технологічне співробітництво.

На сьогодні Україна та Польща підписали близько 450 угод про міжрегіональне співробітництво. Незважаючи на наявність багатьох проблемних моментів, в цілому українсько-польські відносини мають позитивну динаміку розвитку.

Отже, підтримка та розвиток рівня партнерства між Україною та Польщею суттєво залежить від збереження існуючих політичних контактів, зміцнення суспільного діалогу, а також успіху реформаторської політики в Україні.

В структурі зовнішньої торгівлі України очевидною є тенденція зміни країн-лідерів, з якими реалізовувались торгово-економічні відносини. Слід розуміти, що повномасштабне вторгнення росії на територію України зумовило безпосередній вплив на зміну країн, з якими реалізовувався експорт та імпорт. Об'єднання України й Польщі в економічний кластер уже почалося і триває на різних рівнях: від урядового до локального. Насамперед такий союз сприятиме зміцненню відносин між країнами-сусідками, об'єднаними спільними інтересами, а також пришвидшить економічне відновлення України через реалізацію конкретних проектів у різних галузях, які наразі є важливими й перспективними для обох країн.

Українська міграція до Польщі впливає неоднозначно на економіку обох країн. З погляду позитивного впливу, для України – це збільшення грошових переказів, скорочення безробіття, повернення частини робочої сили з новими знаннями та досвідом; для Польщі – зростання ВВП, пришвидшення розвитку економіки;

заповнення вільних робочих місць, стимулювання споживчого попиту, зниження середньо-ринкової вартості оплати праці, підтримка розвитку освітніх закладів. Негативного впливу економіка України зазнає у вигляді уповільнення темпів економічного розвитку, втрати цінного трудового потенціалу, галузевих асиметрій на ринку праці, додаткових витрат держави на підготовку нових фахівців тощо; а в економіці Польщі збільшується вірогідність зростання безробіття, посилюється конкуренція мігрантів із місцевим населенням, яке починає шукати роботу в іншій країні, можуть виникати конфлікти тощо.

Міграція українців до Польщі є комплексною проблемою, яка потребує нагального вирішення. Важливо за рахунок об'єднання зусиль усіх професійних осіб з урядових інституцій, громадських організацій, органів самоврядування, науковців, які працюють у цій сфері, сформуванню важелі для стримування потоку міграції, а особливо молоді, та повернення мігрантів на батьківщину після закінчення війни. Вирішити ці проблеми можна тільки за рахунок високих стандартів життя та гідних умов праці на підприємствах, шляхом проведення економічних реформ, підтримки малого та середнього бізнесу, підвищення стимулів для працевлаштування на батьківщині тощо.

Розглянуті чинники, які зупиняють українсько-польські торговельно-економічні відносини, демонструють наявність шляхів їх усунення за рахунок, здебільшого, стимулювання українського експорту в Польщу. Закономірно, що для ефективного торговельно-економічного співробітництва між Україною та Польщею необхідно не лише проводити експортно-імпорتنі операції, а й сприяти розвитку процесу взаємного інвестування, як важливого способу міжнародного економічного співробітництва.

Одним із важливих напрямів державної політики в галузі освіти визначено інтеграцію вітчизняної освіти до європейського і світового освітніх просторів, що сьогодні потребує удосконалення системи освіти на усіх рівнях. Тенденції глобалізації сучасного суспільства висувають перед вітчизняною освітою завдання підготовки молоді до життя в умовах багатонаціонального полікультурного простору, вмінь спілкуватися і співпрацювати з людьми різних національностей та культур.

У сучасній політичній ситуації відносини між Україною та Польщею пов'язані низкою факторів, зокрема, такими як безпека, торговельно-економічне співробітництво, економічна міграція та транскордонне співробітництво. І це, незважаючи на те, що в певних політичних групах в обох країнах існує достатньо політичних розбіжностей, і вони в основному базуються на різних оцінках історичних подій і навіть трагічних сторінок історії наших народів.

Сьогодні у відносинах з Україною спостерігається зміна характеру політичного партнерства. Польща продовжує підтримувати суверенітет та територіальну цілісність України, голосувати за продовження санкцій ЄС проти росії, виступає за поглиблення євроатлантичної інтеграції України, але одночасно з цим протягом останніх 2-3 років відчувається втрата інтересу з польської сторони до східного напрямку зовнішньої політики.

Покращення двосторонніх відносин відбулося тільки після зміни влади в Україні у 2019 р., та зміщенні у Польщі уваги до західного вектору історичної політики. Водночас, зростає інтенсивність соціально-економічних контактів. Польща третій рік поспіль залишається провідним напрямком для української трудової міграції (сьогодні більше 200 тис. українців мають офіційну посвідку на проживання у Польщі, а більше 1 млн. працюють у Польщі на тимчасовій основі).

Польща та Україна стикаються з новими глобальними викликами та проблемами, які потребують негайного вирішення, щоб мати можливість ефективно співпрацювати в майбутньому. Двостороння співпраця дасть змогу більш продуктивно вирішувати ці питання.

Сьогодні перспективними є декілька основних напрямків двосторонньої співпраці між Україною та Польщею: розвиток співпраці у військово-технічному секторі, інвестиційна співпраця, створення спільних підприємств, транскордонне співробітництво, Люблінський трикутник.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про закордонні представництва України» від 04.04.2002 р. № 2891-III.
2. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.03.1999 р. № 959-XIV.
3. Закон України «Про зовнішню політику» від 21.06.2001 р. № 2422-III.
4. Закон України «Про міжнародні договори України» від 19.06.2003 р. № 405-IV.
5. Закон України «Про міжнародну наукоеміграційну програму» від 13.06.2017 р. № 2046-VIII.
6. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища від 24.01.1994.
7. Білик Л. М. Нові виклики українсько-польської співпраці: сучасний стан та перспективи / Л. М. Білик // Польсько-українські дослідження. – 2019. – № 3. – С. 48-62.
8. Вакуленко Ю. М. Україно-польська співпраця у галузі культури: проблеми та перспективи / Ю. М. Вакуленко // Молодий вчений. – 2020. – № 5(85). – С. 129-133.
9. Головатенко А. В., Полякова Л. В. Україно-польська співпраця у сфері освіти: сучасні виклики та перспективи / А. В. Головатенко, Л. В. Полякова // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – 2019. – № 1. – С. 57-62.
10. Горбатюк О. О., Долинська В. О. Перспективи розвитку торговельно-економічної співпраці між Україною та Польщею / О. О. Горбатюк, В. О. Долинська // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія «Економічні науки». – 2020. – № 203. – С. 81-87.

11. Гребінь Ю. Б. Україна та Польща: досвід співпраці в енергетичній сфері / Ю. Б. Гребінь // Вісник Державного університету інфраструктури та технологій. – 2018. – № 4(84). – С. 51-56.
12. Гринчишин О. М. Українсько-польські міжрегіональні відносини: особливості та перспективи розвитку / О. М. Гринчишин // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія «Міжнародні відносини». – 2018. – Вип. 37. – С. 151-159.
13. Гринюк О. М. Українсько-польські відносини в контексті співпраці на міжрегіональному рівні / О. М. Гринюк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Міжнародні відносини». – 2021. – № 21. – С. 94-100.
14. Гром'як Н. М. Україно-польська науково-технічна співпраця: актуальні виклики та перспективи / Н. М. Гром'як // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія «Економіка». – 2019. – № 3. – С. 37-43.
15. Дрозд О. В. Інституційна база українсько-польської співпраці: сучасний стан та перспективи розвитку / О. В. Дрозд // Світова економіка та міжнародні відносини. – 2019. – № 10. – С. 95-104.
16. Кізим М. М., Гудій О. В. Україно-польська військова співпраця: актуальні проблеми та перспективи / М. М. Кізим, О. В. Гудій // Військова галузь. – 2019. – № 1. – С. 69-78.
17. Клішевський В. А. Модель українсько-польської співпраці в умовах сучасної євроінтеграції / В. А. Клішевський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Політичні науки. – 2020. – № 1. – С. 69-76.
18. Козловський О. І. Українсько-польські відносини: стан та перспективи розвитку / О. І. Козловський // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Міжнародні відносини. – 2018. – № 904. – С. 38-46.
19. Кравченко О. В. Інноваційна співпраця України та Польщі: основні тенденції та напрями розвитку / О. В. Кравченко // Вісник Національного

університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». – 2020. – № 978. – С. 79-86.

20. Кравчук І. В. Туристична співпраця між Україною та Польщею: стан та перспективи розвитку / І. В. Кравчук // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2019. – № 3. – С. 36-40.

21. Крижанівська Л. С. Транскордонні проекти як фактор розвитку українсько-польської співпраці / Л. С. Крижанівська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – 2020. – № 1(97). – С. 35-39.

22. Литвиненко Т. О., Демчук М. В. Передумови та шляхи розвитку туристичної співпраці між Україною та Польщею / Т. О. Литвиненко, М. В. Демчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2018. – Вип. 32. – С. 33-38.

23. Магда І. Міжнародні зв'язки України та Польщі: проблеми і перспективи співробітництва / І. Магда // Дипломатичний вісник. – 2018. – № 9. – С. 55-59.

24. Марченко О. О., Савчук І. С. Митна співпраця між Україною та Польщею: стан, проблеми та перспективи / О. О. Марченко, І. С. Савчук // Митний вісник. – 2021. – № 1. – С. 45-52.

25. Марченко О. О., Скільський В. С. Україно-польська співпраця у сфері енергоефективності: проблеми та перспективи / О. О. Марченко, В. С. Скільський // Енергетика: економіка, технології, екологія. – 2021. – № 1. – С. 89-95.

26. Мельник Н. А. Політико-економічні відносини України та Польщі: проблеми та перспективи / Н. А. Мельник // Дипломатичний часопис. – 2020. – № 6. – С. 42-47.

27. Микитась І. Б. Україно-польська співпраця у сфері науки та освіти / І. Б. Микитась // Наукові записки Університету «Києво-Могилянська академія». Політичні науки. – 2019. – № 5. – С. 86-91.

28. Петренко О. В. Інституціоналізація українсько-польської співпраці в межах Європейського Союзу / О. В. Петренко // Правова доктрина. – 2021. – № 1. – С. 99-108.

29. Пічкурова З.В. Особливості реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері інтелектуальної власності // Угода про асоціацію з ЄС як інструмент забезпечення стійкості економіки України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (25-26 листопада 2021 року, м. Київ) у 2 частинах. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, Центр досконалості Жана Моне, 2022. Ч.1. – С. 99-102.

30. Пічкурова З.В. Ризики та загрози війни в Україні для світової економіки // Трансформація національної, закордонної моделей економічного розвитку та законодавства в умовах воєнного часу: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (27-29 червня 2022 року, м. Луцьк). – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. – 311-314.

31. Пічкурова З.В. Світова практика державної підтримки малого та середнього бізнесу в умовах пандемії COVID-19 / З.В. Пічкурова // Науковий економічний журнал «Інтелект ХХІ». – К.: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – № 6. – С. 85-91.

32. Побоченко Л.М. ПІІ як драйвер розвитку окремого бізнесу так і регіонів / О.Д. Голівець, Л.М.Побоченко // Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики – 2020: міжнародна науково-практична конференція, 17 квітня 2020 року: тези доп. – К., 2020.– С.425-430.

33. Побоченко Л.М. Україна й Європа: цінності та стандарти / Б.В. Глуховська, Л.М. Побоченко // Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики – 2020: міжнародна науково-практична конференція, 17 квітня 2020 року: тези доп. – К., 2020.– С.434-440.

34. Побоченко Л.М. Дослідження інноваційної активності України в порівнянні з країнами ЄС / Perspectives of world science and education /: IV International scientific and practical conference, Desember 25-27, 2019 Economic science: Osaka, Japan, 2019. – С. 705-714.

35. Побоченко Л.М. Проблеми інтелектуальної міграції з України до країн ЄС// Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі:

міжнародна науково-практична конференція, 21 квітня 2020 року: тези доп. – К., 2020.– С.32–35.

36. Попович О. В. Українсько-польська військова співпраця: потенціал та перспективи / О. В. Попович // Стратегічні пріоритети. – 2021. – № 2. – С. 91-99.

37. Прокоп'єва А.А. Вплив пандемії COVID-19 на розвиток двостороннього Україно-Польського співробітництва / А.А. Прокоп'єва // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 14 мая 2021 г.: тези доп. - К. : «КОМПРИНТ», 2021. – С. 58-60.

38. Рибачук І. М. Українсько-польська співпраця у сфері культурного та гуманітарного обміну / І. М. Рибачук // Історія та культура Полісся. – 2021. – № 7. – С. 131-141.

39. Рибчак М. Є. Україно-польська співпраця в аграрному секторі: проблеми та перспективи / М. Є. Рибчак, Л. М. Бабій // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія «Економіка аграрного виробництва та агробізнес». – 2018. – Вип. 26. – С. 186-192.

40. Семчук В. Л. Прикордонні області України та Польщі: розвиток транскордонної співпраці / В. Л. Семчук // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2019. – № 1(84). – С. 35-40.

41. Сидоренко К.В. Трансформація економіки України під впливом глобалізаційних процесів сьогодення / В. С. Марченко, К. В. Сидоренко // Сучасні проблеми глобалізаційних процесів у світовій економіці: XII міжнар. наук.-практ. конф., 11 листопада 2019 р.: тези доп. – К., 2019. – С. 194-196.

42. Стародубець Н. В., Стародубець Т. В. Роль міжнародних інтеграційних організацій у розвитку українсько-польської співпраці / Н. В. Стародубець, Т. В. Стародубець // Політичний менеджмент: теорія і практика. – 2018. – № 2. – С. 133-142.

43. Суханов В. М. Українсько-польська митна співпраця: проблеми та перспективи / В. М. Суханов // Митний бізнес. – 2020. – № 1. – С. 63-69.

44. Терещенко О. В., Литвиненко І. І. Перспективи розвитку міжнародного спортивного співробітництва між Україною та Польщею / О. В. Терещенко, І. І.

Литвиненко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2018. – № 4(38). – С. 21-26.

45. Чепурний І. І. Туристична співпраця між Україною та Польщею: проблеми та перспективи / І. І. Чепурний // Науковий вісник Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2021. – № 1(91). – С. 70-76.

46. Чорна О. П., Бородай В. В. Інноваційна співпраця між Україною та Польщею: актуальні аспекти розвитку / О. П. Чорна, В. В. Бородай // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Серія «Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами». – 2019. – № 6. – С. 134-141.

47. Чубей О. М. Польські інвестиції в Україні: реалії та перспективи співпраці / О. М. Чубей // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Серія: Економічні науки. – 2018. – № 34. – С. 163-168.

48. Шаленко О. В. Міжнародна співпраця України з Польщею у галузі освіти та науки: реалії та перспективи / О. В. Шаленко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2019. – № 23. – С. 101-105.

49. Шевченко Н. М. Україно-польська співпраця у сфері охорони навколишнього середовища: актуальні проблеми та перспективи / Н. М. Шевченко // Екологічний вісник. – 2018. – № 2. – С. 25-31.

50. Шевченко О. В. Українсько-польські відносини у контексті зовнішньої політики країн: проблеми та перспективи співробітництва / О. В. Шевченко // Збірник наукових праць «Історія. Політика. Дипломатія». – 2020. – № 12. – С. 125-134.

51. Шумська О. М. Українсько-польська співпраця у сфері культури: сучасний стан та перспективи / О. М. Шумська // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Міжнародні відносини». – 2021. – № 6. – С. 97-105.

52. Kozubek, K. The Ukrainian Factor in Polish Foreign Policy / K. Kozubek // The Polish Quarterly of International Affairs. – 2020. – Vol. 29, No. 4. – pp. 47-64.

53. Król, J. Ukrainian-Polish Cooperation in the Context of European Integration Processes / J. Król // Rocznik Polsko-Ukraiński. – 2019. – Vol. 1. – pp. 55-70.

54. Nowak, P. The Dynamics of Polish-Ukrainian Relations in the Context of the Eastern Partnership / P. Nowak // Geopolitical Affairs. – 2018. – Vol. 1, No. 2. – pp. 73-87.
55. Shulga, A. Polish-Ukrainian Relations: Challenges and Prospects / A. Shulga // Ukrainian Policymaker. – 2018. – No. 4. – pp. 25-34.
56. Skubisz, J. Poland and Ukraine in the Face of Geopolitical Challenges: Prospects for Cooperation / J. Skubisz // Polish Journal of Political Science. – 2021. – Vol. 49, No. 2. – pp. 101-118.
57. <https://www.customs.gov.ua> – офіційний сайт Державної Митної Служби України.
58. <https://www.dmsu.gov.ua> – офіційний сайт Державної міграційної служби України.
59. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державної служби статистики України.
60. Меморандум між Україною та Польщею щодо розробки інструментів сприяння торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.chernihivoblast.gov.ua/S_oglyad_statti
61. Румянцев А.П., Грущинська Н.М., Пічкурова З.В. Трансформація міжнародних економічних відносин України / А.П. Румянцев, Н.М. Грущинська, З.В. Пічкурова // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». – 2022. – № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2022/12/8474>.
62. A. Rumiantsev, L. Pobochenko, Z. Pichkurova, T. Tolpezhnikova, T. Kovbych, D. Lyashov. The impact of global digitalization on the ukrainian labor market development // Financial and credit activity: problems of theory and practice. Vol. 5, Nr. 46 (2022), pp. 334-348 [Electronic resource]. – Access: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3854>.